

GRIEKSE EN ROMEINSE SAGEN

GUSTAV SCHWAB

Deel 3

HERACLES

Herakles

- | | | | |
|-----|------------------------------------|-----|------------------------------------|
| 112 | Geboorte en jeugd van Herakles | 123 | De merries van Diomedes |
| 113 | De opvoeding van Herakles | 124 | De tocht tegen de Amazonen |
| 113 | Herakles op een tweesprong | 125 | De runderen van de reus Geryones |
| 115 | De eerste daden van Herakles | 126 | De appels der Hesperiden |
| 116 | Herakles' strijd tegen de Giganten | 127 | Kerberos, de helhond |
| 117 | Herakles en Eurystheus | 129 | Herakles en Eurytos |
| 118 | Het gevecht met de Nemeïsche leeuw | 130 | Herakles bij Admetos |
| 119 | De Hydra | 133 | Herakles in dienst van Omphale |
| 120 | De hertekoe Kerynitis | 134 | De latere heldendaden van Herakles |
| 120 | Het Erymantische everzwijn | 136 | Herakles en Deianeira |
| 121 | De Augiasstal | 137 | Herakles en Nessos |
| 122 | De Stymphaliden | 137 | Het einde van Herakles |
| 123 | De stier van Kreta | | |

De Herakliden

- | | | | |
|-----|------------------------------------|-----|--|
| 141 | De Herakliden vluchten naar Athene | 146 | Eurystheus voor Alkmene |
| 142 | Demophoön | 147 | Hyllos en zijn nakomelingen |
| 143 | Makaria | 149 | De Herakliden verdelen de Peloponnesos |
| 144 | De reddende slag | 149 | Merope en Aipythos |

HERAKLES

GEBOORTE EN JEUGD VAN HERAKLES

I
1e
Herakles was een zoon van Zeus en Alkmene, een kleindochter van Perseus. Zijn stiefvader heette Amphitryon. Ook hij was een kleinzoon van Perseus en koning van Tiryns. Hij had die stad echter verlaten om in Thebe te gaan wonen. Hera, de echtgenote van Zeus, haatte haar medeminnares Alkmene en misgunde haar de zoon van wiens toekomst Zeus zelf de goden grote dingen had voorspeld. Toen Alkmene Herakles had gebaard, dacht ze dan ook dat hij in het paleis niet veilig zou zijn voor de godenmoeder en legde hem daarom te vondeling op een plek die in later tijden nog het Heraklesveld heette. Daar zou het kind stellig zijn gestorven als niet een wonderbaarlijk toeval uitgerekend zijn vijandin Hera vergezeld van Athena langs die plek had gestuurd. Athena bekeek met verwondering de schone gestalte van het kind, ontfermde zich er over en overreedde haar metgezellin het kind aan haar goddelijke borst te leggen. Maar de knaap zoog veel krachtiger aan de borst dan zijn leeftijd had doen verwachten. Hij deed Hera pijn en ze liet het kind verontwaardigd op de grond vallen. Athena tilde het medelijdend op, bracht het naar de stad en gaf het aan koningin Alkmene alsof het een arm vondelingetje was dat zij uit barmhartigheid moest grootbrengen. Zo was de lijfelijke moeder uit angst voor de stiefmoeder bereid geweest haar natuurlijke liefde te verloochenen en haar kind te laten omkomen. De stiefmoeder, die een natuurlijke haat tegen het kind koesterde, had zonder het te weten haar vijand van de dood gered. Ja sterker nog, Herakles had slechts even aan Hera's borst gelegen, maar die weinige druppels goddelijke melk waren voldoende geweest om hem onsterfelijk te maken.

I
2e
Alkmene had haar kind op de eerste blik herkend en het vreugdevol in de wieg gelegd. Maar ook de godin bleef niet verborgen wie ze aan haar borst had gelegd en hoe lichtzinnig ze de gelegenheid tot wraak had verzuimd. Ze zond twee verschrikkelijke slangen die het kind moesten doden. Eer de dienaressen en de sluimerende moeder het bemerkten, kwamen ze door de openstaande deur Alkmene's slaapvertrek binnen gekropen, kronkelden zich omhoog in de wieg en rond de hals van de knaap. Hij ontwaakte met een kreet en lichtte zijn hoofd op. De ongewone halsketting zat hem ongemakkelijk. Toen leverde hij het eerste bewijs van zijn godenkracht. Hij greep met elke hand een slang achter de kop vast en liet ze beide stikken. Alkmene was door de kreet van haar kind wakker geworden. Ze sprong blootsvoets uit bed en stortte zich op de slangen, maar die waren al door de handen van haar kind gewurgd. Nu stormden ook de Thebaanse vorsten bewapend het slaapvertrek binnen. Koning Amphitryon, die zijn stiefzoon als een geschenk van Zeus beschouwde en beminde, snelde geschrokken toe met het zwaard in de hand. Toen hij zag en hoorde wat er gebeurd was, werd zijn blijdschap vermengd met ontsteltenis over de ongehoorde kracht van de hem geboren zoon. Hij beschouwde het als een

groot wonderteken en riep de profeet van de grote Zeus, de waarzegger Teiresias, bij zich. Deze voorspelde alle aanwezigen de levensloop van de knaap: hoeveel monsters op aarde, hoeveel gedrochten van de zee hij uit de weg zou ruimen. Hoe hij zelf Giganten zou overwinnen en hoe hem aan het einde van zijn zware leven op aarde het eeuwige leven bij de goden en bij Hebe, de godin van de jeugd, als hemelse echtgenote, wachtte.

DE OPVOEDING VAN HERAKLES

I
3e
Toen Amphitryon uit de mond van de ziener de hoge bestemming van zijn stiefzoon vernam, besloot hij hem een waardige opvoeding te geven en liet uit de gehele omgeving helden komen die de jonge Herakles in alle vaardigheid moesten onderrichten. Hij zelf onderwees hem in de kunst van het wagen menen; de boog te spannen en pijlen te richten leerde Eurytos hem; de kunst van het worstelen en het vuistvechten Harpalykos; Komolkos onderrichtte hem in gezang en lierspel; Kastor, een van de Zeustweeling, onderwees hem in de kunst zwaargewapend en in het open veld te vechten en Linos, de oude zoon van Apollo, leerde hem het letterschrift. Herakles toonde zich zeer leergierig, maar hardheid kon hij niet verdragen. De oude Linos was een ongeduldig leermeester. Toen deze hem eens met een onverdiend pak slaag terechtwees, greep de knaap zijn lier en wierp die zijn leraar naar het hoofd die dood neerviel. Herakles had veel berouw, maar werd toch wegens moord voor het gerecht gedaagd. De beroemde rechtvaardige Rhadamanthys sprak hem echter vrij ingevolge de wet dat geen straf volgt als een doodslag het gevolg was van zelfverdediging. Maar Amphitryon vreesde dat zijn al te sterke zoon weer iets dergelijks zou kunnen overkomen en zond hem daarom naar zijn runderkudden op het land. Daar groeide hij op en onderscheidde zich door zijn grootte en zijn kracht. Hij was vier el lang en in zijn ogen lag een vurige glans. Nooit schoot hij een pijl naast zijn doel, nooit miste zijn speer. Toen hij achttien jaar was geworden was hij de schoonste en sterkste man van Griekenland en nu zou moeten blijken of hij die kracht ten goede of ten kwade zou benutten.

HERAKLES OP EEN TWEESPRONG

II
1e
Herakles verliet herders en kudden en trok zich in een eenzame streek terug om te beslissen welk soort leven hij zou willen leiden. Op een dag zag hij twee krachtige vrouwen op zich afkomen. De een toonde in haar gehele wezen fatsoen en adel, haar lichaam straalde reinheid uit, haar blik was bescheiden, haar houding zedig en haar gewaad vlekkeloos wit. De ander was welig van vormen, het wit en rood van haar huid waren met schmink aangezet, haar houding was rechter dan natuurlijk, haar ogen waren wijd geopend en haar kleding liet haar bekoorlijkheden doorschemeren.

Ze bekeek zichzelf met welgevallen en zag om zich heen of zij ook anderen beviel. Ze liep, om de andere voor te zijn, op de jongeman toe en sprak hem aan: 'Herakles, ik zie dat je niet weet welke levensweg je moet nemen. Als je mij tot vriendin kiest zal ik je langs de prettigste en gemakkelijkste weg voeren. Geen lust zal je ontzegd blijven. Iedere onaangenaamheid blijft je bespaard. Om oorlogen en zaken behoeft je je niet te bekommeren, de heerlijkste spijsen en dranken zullen tot je beschikking staan, je zult altijd op een zachte legerstede slapen en het genot van al die zaken zul je zonder moeite en werk verkrijgen. Vrees geen lichamelijke of geestelijke inspanningen, je zult slechts de vruchten van vreemd vlees genieten en niets afslaan dat je voordeel kan brengen. Want mijn vrienden geef ik het recht alles te gebruiken.'

Toen Herakles die verleidelijke beloften hoorde, vroeg hij verwonderd: 'Wie bent u dan wel, schone vreemdelinge?'

'Mijn vrienden,' antwoordde ze, 'noemen mij Gelukzaligheid, mijn vijanden daarentegen, die mij minachten, zeggen Liederlijkheid.'

Ondertussen was ook de andere vrouw naderbij gekomen. 'Ook ik,' zei deze, 'kom tot je, beste Herakles, want ik ken je ouders, je aanleg en je opvoeding. Dat alles geeft mij de hoop dat je, indien je mij volgt, een meester in al het grote en goede zult worden. Toch zal ik je geen genot voorspiegelen, maar de zaak voorstellen zoals de goden het gewild hebben. Van alles wat goed en wenselijk is geven ze de mensen niets zonder moeite en werk. Wens je dat de goden je genadig zijn, dan moet je de goden vereren. Wil je dat je vrienden je liefhebben, dan moet je je vrienden goed doen. Wil je dat de staat je eert, dan moet je hem diensten verlenen. Wil je dat geheel Griekenland je om je deugden bewondert, dan moet je Griekenlands weldoener worden. Wil je oogsten, dan moet je ook zaaien. Wil je oorlog voeren en overwinnen, dan moet je de krijgskunst leren. Wil je je lichaam kunnen beheersen, dan moet je dat door harde arbeid sterken.'

Hier werd ze door Liederlijkheid onderbroken. 'Zie je wel, lieve Herakles,' zei ze, 'langs welke lange, moeizame weg die vrouw je naar de tevredenheid wil voeren? Ik daarentegen zal je langs het kortste en prettigste pad naar de zaligheid leiden.'

'Leugenaarster,' zei de Deugd. 'Hoe kun je iets goeds bezitten en welk genoegten ken je als je iedere lust bevredigt voor hij nog ontstaan is. Je eet eer je honger en drinkt eer je dorst hebt. Geen bed kan je zacht genoeg zijn. Je vrienden laat je de nacht brassend en het beste deel van de dag slapend doorbrengen. Zorgeloos zwerfen ze door de omgeving en moeizaam slepen ze zich door de ouderdom. En jij zelf, hoewel onsterfelijk, bent door de goden verstoet en wordt door goede mensen veracht. Lof heb je nooit gehoord en goed werk heb je nooit verricht. Ik daarentegen sta op vriendschappelijke voet met de goden en met alle goede mensen. Voor de kunstenaars ben ik een welkome helpster, de huisvader een trouwe oppasser, het dienstpersoneel verleen ik liefdevol bijstand. Ik help bij vredesaangelegenheden, ben betrouwbaar in de oorlog en ben de trouwste vriendin. Spijsen, slaap en drank smaken mijn vrienden beter dan de luiën. De jongeren verheugen zich over de waardering van de ouderen, de ouderen over de eerbetuigingen van de jongeren. Met plezier denken ze terug aan hun vroegere daden en ze voelen zich gelukkig in hun huidige bestaan. Door mij zijn de mensen bij de goden geliefd, bij hun vrienden geliefd en door het vaderland geacht. En komt het einde, dan worden ze niet roemloos en in

vergetelheid begraven, maar door hun nakomelingen verheerlijkt. Als je tot een dergelijk leven besluit, Herakles, zul je gelukkig worden.'

DE EERSTE DADEN VAN HERAKLES

De vrouwen waren verdwenen en Herakles was weer alleen. Hij had besloten de weg van de Deugd te gaan en vond al gauw gelegenheid iets goed te doen. Griekenland was toentertijd nog een land vol wouden en moerassen met wilde leeuwen, razende evers en andere monsters. Het was de grote verdiensten van de oude helden dat ze het land van die on dieren hebben bevrijd en van booswichten gezuiverd. Ook Herakles vielen dergelijke taken ten deel. Toen hij hoorde dat op de berg Kithairon, aan de voet waarvan de kudden van koning Amphytryon weidden, een leeuw huisde, nam hij snel een besluit. Hij trok gewapend het bergbos in, doodde de leeuw, wierp de huid over zijn schouder en gebruikte de kop als helm.

Terugkerend van die jacht ontmoette hij de herauten van de koning der Minyers, Erginos, die een schandelijke en ongerechtvaardigde jaarschatting bij de Thebanen moesten ophalen. Herakles, die zich door de Deugd als verdediger van alle onderdrukten voelde aangesteld, rekende snel af met de herauten die allerlei inbreuken hadden gepleegd en zond hen geboeid naar hun koning terug. Erginos eiste de uitlevering van de dader en Kreon, de koning van de Thebanen, wilde uit angst aan die eis gehoor geven. Toen haalde Herakles een schare jongemannen over om met hem de vijand tegemoet te gaan. Nu was er echter in de gehele stad geen wapen aanwezig, want de Minyers hadden alle wapens in beslag genomen om de Thebanen iedere gedachte aan een opstand te ontnemen. Toen riep Athena Herakles in haar tempel en gaf hem haar eigen wapens. De jongemannen grepen de in de tempel opgehangen wapenrustingen die hun voorvaders buitgemaakt en aan de goden gewijd hadden. Zo uitgerust trok de held met zijn kleine schare de naderende Minyers bij een smalle bergpas tegemoet. Daar kon de grote legermacht van de vijand niets uitrichten. Erginos zelf sneuvelde in de slag en zijn leger werd vrijwel geheel vernietigd. Maar ook Amphytryon bleef in de strijd. Herakles rukte na de slag snel op naar Orchomenos, de hoofdstad van de Minyers, drong door de poorten naar binnen, stak de koningsburcht in brand en verwoestte de stad.

Geheel Griekenland bewonderde die koene daad en om de jongeman te belonen gaf de Thebaanse koning Kreon hem zijn dochter Megara tot vrouw. Zij schonk de held drie zonen. Ook de goden gaven de zegevierende halfgod geschenken: Hermes gaf een zwaard, Apollo pijlen, Hephaistos een gouden koker en Athena schonk hem een schitterende wapenrok. Zijn moeder Alkmene echter trad voor de tweede keer in het huwelijk, nu met de rechter Rhadamanthys.

HERAKLES' STRIJD TEGEN DE GIGANTEN

II 3e
kort

Herakles vond weldra een gelegenheid de goden voor hun grootse geschenken te bedanken. De Giganten – reuzen met afschrikwekkende gezichten, lange haren en baarden en geschubde drakestaarten in plaats van voeten –, monsters die Gaia (Aarde) en Ouranos (Hemel) verwekt hadden, werden door hun moeder opgezet tegen Zeus, de nieuwe wereldheerser, omdat deze haar oudste zonen, de Titanen, naar de Tartaros had verbannen. Op de velden van Phlegraei en Thessalia kwamen ze uit de Erebos (de onderwereld) naar boven. Uit vrees voor hen verbleekten de sterren en Phoibos draaide de zonnwagen om. 'Ga en wreek mij en de oude godenkinderen,' zei moeder Aarde. 'Aan Prometheus vreet de adelaar, aan Tityos* knaagt de gier. Atlas moet de hemel torsen. De Titanen zijn geboeid. Ga, wreek en verlos hen! Gebruik mijn leden, de bergen, als traptreden, als wapens! Beklim de gesternde burchten! Jij, Alkyoneus, ontruk de geweldheerser scepter en bliksem! Enkelados, maak je meester van de zee en verjaag Poseidon! Rhoitos moet de zonnegod de teugels ontnemen en Porphyryon het orakel van Delphi veroveren!' De reuzen juichten bij die woorden alsof ze reeds de overwinning hadden behaald. Ze trokken naar de Thessalische bergen om van daar uit de hemel te bestormen.

Ondertussen riep Iris, de godenbodin, alle hemelingen bijeen, alle goden die in water en stromen woonden en zelfs de schimmen in de onderwereld bezwoer ze naar boven te komen. Persephone verliet haar schaduwrijk en haar echtgenoot, de koning der zwijgenden, reed met zijn lichtschuwe ros naar de stralende Olympos. Zoals de bewoners van een door een vijand aangevallen stad bij elkaar komen om hun burcht te verdedigen, zo kwamen de veelvormige godheden op de Olympos bijeen. 'Verzamelde goden,' zei Zeus tegen hen, 'zie hoe moeder Aarde zich tegen ons heeft gekeerd. Op ten strijde! En stuur haar zoveel lijken naar beneden als zij ons zonen naar boven stuurt!' Toen de godenvader was uitgesproken rolde de donder langs de hemel en beneden antwoordde Gaia met een donderende aardbeving. De natuur raakte in de war als bij een schepping, want de Giganten scheurden de ene berg na de andere los, sleepten de Ossa, de Pelion, de Oita en de Athos bijeen, braken de Rhodope met de helft van de Hebrosbron af en klommen langs die trap van op elkaar gestapelde bergen omhoog naar de zetel der goden en bestormden gewapend met brandende eikestammen en reusachtige rotsblokken de Olympos.

Nu was de goden in een orakelspreuk aangezegd dat de hemelingen geen der Giganten zouden kunnen vernietigen als niet een sterveling aan hun zijde streed. Gaia was daarvan op de hoogte en zocht daarom naar een middel dat haar zonen ook voor stervelingen onkwetsbaar zou maken. Een dergelijk kruid bestond inderdaad, maar Zeus was haar voor. Hij verbood het morgenrood, de maan en de zon om te schijnen en terwijl Gaia in de duisternis vergeefs zocht, sneed hij de kruiden zelf af en liet Athena zijn zoon Herakles roepen om aan de strijd deel te nemen.

Op de Olympos was de strijd inmiddels al ontbrand. Ares had zijn strijdswagen met de briesende paarden midden in de dichtste schare van aanstormende vijanden

* Zoon van Gaia. Hij waagde het de goddelijke Leto (Latona) met zondige hand te beroeren. Toen trof de bliksem van Zeus hem. Hij lag in de onderwereld op de grond uitgestrekt terwijl twee gieren aan zijn steeds weer aangroeiende lever vraten.

gestuurd. Zijn gouden schild brandde feller dan vuur, zijn wapperende helmpluim glansde vervaarlijk. In het strijdgewoel doorboorde hij de Gigant Peloros, wiens voeten twee levende slangen waren. Vervolgens verpletterde hij met zijn wagen de ledematen van de gevallene. Maar pas bij de aanblik van de sterfelijke Herakles, die juist de laatste trede van de Olympos had beklommen, blies het monster zijn drie geesten uit. Herakles keek het slagveld rond en zocht een doel voor zijn pijl. Zijn schot trof Alkyoneus die in de diepte stortte. Maar toen hij op de vaderlandse grond neerkwam stond hij weer op vol nieuwe levenskracht.

Op raad van Athena begaf Herakles zich ook naar beneden en sleepte Alkyoneus buiten de grens van zijn geboorteland. Nauwelijks was de reus op vreemde bodem of hij blies de laatste adem uit.

Nu kwam de Gigant Porphyryon op Herakles en Hera af om tegen hen te strijden. Maar Zeus gaf hem snel het verlangen in om het hemelse aangezicht van de godin te zien. Toen de Gigant aan Hera's sluier trok trof Zeus hem met zijn bliksem en Herakles doodde hem met een pijl. Daarop stormde uit de rijen van de Giganten Ephialtes met fonkelende reuzenogen naar voren. 'Dat zijn duidelijke doelwitten voor onze pijlen,' zei Herakles lachend tegen de naast hem strijdende Phoibos Apollo en de god schoot hem het linker- en de halfgod hem het rechteroog uit. Dionysos (Bakchos) sloeg Rhoitos met zijn thyrsosstaf neer. Een hagelregen van gloeiende ijzerslakken uit Hephaistos' hand wierp Klytios neer. Pallas Athena slingerde het eiland Sicilia naar de vluchtende Enkelados. De reus Polybotes, die door Poseidon over zee werd achtervolgd, vluchtte naar Kos, maar de zeegod scheurde een stuk van het eiland af en dekte hem daarmee toe. Hermes, die de onzichtbaar makende helm van Plouton droeg, versloeg Hippolytos en twee andere reuzen werden door de ijzeren knotsen van de Parcen gevelde. Zeus vermorzelde de overigen met zijn bliksem en Herakles schoot hen met zijn pijlen neer.

Voor die hulp verkreeg de halfgod hoge gunsten van de hemelingen. Zeus noemde degenen van de goden die hadden geholpen de strijd tot een goed einde te brengen Olympiërs, om zo de dapperen te onderscheiden. Die erenaam verleende hij ook aan twee zoons van sterfelijke vrouwen, aan Dionysos en Herakles.

HERAKLES EN EURYSTHEUS

II
te

Zeus had voor de geboorte van Herakles in de raad der goden verklaard dat de eerste kleinzoon die Perseus kreeg de heerser over alle andere nakomelingen van Perseus zou worden. Die eer had hij zijn en Alkmene's zoon toegedacht. Maar de sluwe Hera, die dit de zoon van haar medeminnares misgunde, bedacht een list. Ze liet Eurystheus, die ook een kleinzoon van Perseus was, eerder ter wereld komen dan Herakles. Daardoor werd Eurystheus koning van Mykenai in Argolis en de later geboren Herakles zijn onderdaan. Eurystheus volgde met bezorgdheid de stijgende roem van zijn jeugdige bloedverwant en riep hem bij zich om hem verscheidene werken op te dragen. Omdat Herakles niet gehoorzaamde liet Zeus, die niet tegen zijn eigen uitspraak in wilde handelen, zijn zoon bevelen de koning van Argolis zijn

diensten aan te bieden. Maar de halfgod voelde er weinig voor de dienaar van een sterveling te zijn. Daarom besloot hij naar Delphi te gaan om het orakel te raadplegen. Deze gaf hem als antwoord dat de door Eurystheus op arglistige wijze verkregen heerschappij door de goden in zoverre was afgezwakt dat Herakles tien werken voor hem moest volbrengen. Als dat was gebeurd zou hem de onsterfelijkheid deelachtig worden.

Het was Herakles zwaar te moede. Zijn gevoel verzette zich tegen het dienen van een mindere en scheen hem beneden zijn waardigheid. Maar hij dorst zijn vader Zeus niet ongehoorzaam te zijn. Hera, in wier geest de verdiensten van Herakles niet opwogen tegen haar haat, maakte van dit moment gebruik en veranderde zijn diepe ontstemming in wilde razernij. Hij raakte zo buiten zichzelf dat hij zijn door hem zeer beminde Iolaos wilde vermoorden en, toen deze ontkwam, doodde hij zijn eigen hem door Megara geschonken kinderen in de waan dat hij zijn pijlen naar Giganten schoot. Het duurde lang eer hij van die waanzin was bevrijd. Toen hij zag wat hij gedaan had verviel hij in diepe droefenis over zijn ongeluk, sloot zich in zijn eigen huis op en vermeed de mensen. Toen de tijd de ergste smart had geheeld besloot hij de opdrachten van Eurystheus te aanvaarden.

HET GEVECHT MET DE NEMEISCHE LEEUW

Het eerste werk dat de koning hem opdroeg bestond daaruit dat Herakles hem de huid van de Nemeïsche leeuw moest brengen. Dit ondiep huisde op de Peloponnesos in de wouden tussen Kleonia en Nemea in het landschap Argolis. De leeuw was onkwetsbaar voor menselijke wapens. Sommigen zeiden dat hij een zoon van de reus Typhon en de slang Echidna was, anderen meenden dat hij van de maan op de aarde was gevallen. Herakles ging op weg naar de leeuw en kwam op zijn tocht in Kleonia waar hij door Molorchos, een arme dagloner, gastvrij werd ontvangen. Deze wilde juist een offerdier voor Zeus slachten. 'Goede man,' zei Herakles, 'laat je dier nog dertig dagen leven. Ben ik voor die tijd behouden teruggekeerd, dan mag je het Zeus, de redder, offeren. Delf ik echter het onderspit, dan moet je het mij als dodenoffer brengen, voor een tot de onsterfelijkheid ingegane held.'

Herakles trok verder, de koker op zijn rug, de boog in de ene hand en in de andere een knots uit de stam van een wilde olijf die hij zelf op de Helikon had gevonden en met wortel en al had uitgetrokken. Toen hij na enkele dagen in het woud van Nemea kwam, keek hij speurend rond om het wilde dier te ontdekken eer het hem zou zien. Maar nergens vond hij een spoor van de leeuw. Hij zag ook geen mensen op de velden of in het woud. De angst hield allen binnenshuis. Tegen de avond kwam eindelijk de leeuw over een bospad aangelopen. Kop, manen en borst dropen van liet bloed. Hij likte zijn lippen nog af. Toen de held hem in de verte zag komen verborg hij zich in een dicht bosje en wachtte tot de leeuw dichtbij was. Toen schoot hij hem een pijl in de flank. Het wapen drong niet in het vlees maar ketste als van een steen terug en viel op de bemoste grond. Het dier hief zijn bebloede kop op, liet zijn ogen naar alle kanten gaan en zijn reusachtige tanden zien. Zo bood hij de halfgod zijn

borst en deze schoot snel een tweede pijl af om hem midden in het hart te treffen. Maar ook die pijl ketste af en viel aan de voeten van het dier neer. Herakles greep juist naar een derde pijl toen het dier hem ontdekte. Hij trok zijn lange staart tegen zich aan, zijn nek zwol van woede, onder dreigend gegrom kwamen zijn manen overeind en hij kromde zijn rug voor de sprong. Herakles liet de pijl vallen, stroopte zijn eigen leeuwehuid van zijn rug en met zijn rechterhand zwaaid hij de knots boven de kop van het dier en gaf hem daarmee zo'n slag in de nek dat hij midden in zijn sprong ter aarde stortte. Eer het dier zich had hersteld was Herakles al bij hem. Hij had boog en koker laten vallen om daar geen hinder van te hebben. Hij wierp zich van achteren op het ondiep, sloeg zijn armen om de nek en kneep het de keel dicht tot het stikte. Hij probeerde heel lang de huid van het dier te stropen, maar die liet zich door geen ijzer en geen steen openrijten. Ten slotte kwam hij op de gedachte om hem met de klauwen van het dier zelf open te snijden, wat onmiddellijk gelukte. Later vervaardigde hij zich van die prachtige leeuwehuid een pantser en van de kop een nieuwe helm. Herakles nam zijn kleed en zijn wapens op en ging met de huid van de Nemeïsche leeuw over zijn arm op weg naar Tiryns.

Er waren precies dertig dagen verlopen toen hij weer bij de rechtschapen Molorchos aankwam. Deze was bezig met de voorbereidingen voor een dodenoffer voor Herakles toen de held zijn hof betrad. Nu brachten ze gezamenlijk Zeus een offer waarna Herakles vriendelijk afscheid nam. Toen koning Eurystheus hem met het omhulsel van het afschuwelijke dier zag komen, werd hij zo bang voor de goddelijke kracht van de held dat hij zich in een ton verborg. Voortaan liet hij Herakles niet meer in zijn nabijheid en moest Kopreus, een zoon van Pelops, zijn bevelen aan de held overbrengen.

DE HYDRA

Als tweede werk moest Herakles de Hydra, eveneens een dochter van Typhon en Echidna, doden. Zij was in de moerassen van Lerna in Argolis opgegroeid en bezocht van tijd tot tijd het land waar ze hele kuddeën verslond en de velden verwoestte. De Hydra was een monsterachtig grote slang met negen koppen waarvan er acht sterfelijk waren en een, de middelste, onsterfelijk. Ook nu trok Herakles moedig ten strijde. Hij besteedde zijn wagen die gemend werd door zijn geliefde neef Iolaos, de zoon van zijn stiefbroer Iphikles die lange tijd zijn onafscheidelijke metgezel bleef. En zo ging het snel op Lerna af. Uiteindelijk ontdekten ze de Hydra op een heuvel bij de bron van Amymone waar zich haar hol bevond. Hier liet Iolaos de paarden stilhouden. Herakles sprong van de wagen en dwong door het afschieten van brandende pijlen de veelkoppige slang haar schuilplaats te verlaten. Ze kwam sissend te voorschijn, haar negen heen en weer zwaaiende halzen dreigend omhoog gericht. Herakles ging haar onverschrokken tegemoet, greep haar beet en hield haar stevig vast. Ze omklemden een van zijn voeten maar verweerde zich verder niet. Hij begon met zijn knots de koppen te verpletteren. Maar er kwam geen eind aan. Als hij een kop had vermorzeld kwamen er twee andere voor in de plaats. Nu kreeg de

Hydra ook nog hulp van een reusachtige kreeft die de held gevoelig in zijn voet beet. Hij doodde hem echter snel met zijn knots en riep toen Iolaos te hulp. Deze had al een fakkel gereed gemaakt. Hij stak daarmee het nabijgelegen bos in brand en met de brandende takken streek hij langs de halsstompen van de slang en voorkwam zo dat er nieuwe koppen aan groeiden. Nu sloeg de held de Hydra ook de onsterfelijke kop af, begroef die aan de kant van de weg en wentelde er een zware steen op. De romp van de Hydra spleet hij in twee delen. Hij doopte zijn pijlen in haar bloed dat giftig was. Sindsdien veroorzaakten Herakles' pijlen ongeneeslijke wonden.

DE HERTEKOE KERYNITIS

De derde opdracht van Eurystheus was de hertekoe Kerynitis levend te vangen. Dat was een prachtig dier met een gewei van goud en metalen hoeven. Het weidde op een heuvel in Arkadia en was een van de vijf hinden geweest waarop de godin Artemis haar eerste proef in de jachtkunst had afgelegd. Van die vijf had ze alleen deze weer in de bossen losgelaten omdat door het lot was vastgelegd dat Herakles zich eens bij een jacht op haar zou uitputten. Een jaar lang achtervolgde hij haar. Op deze jacht kwam hij ook bij de Hyperboreërs* en aan de bronnen van de Istros. Ten slotte achterhaalde hij de hinde bij de Ladon, niet ver van de stad Oinoë, in de Artemische bergen in Arkadia. Maar hij kon het dier alleen vangen door het met een pijl kreupel te schieten en het vervolgens op zijn schouders mee te dragen. Toen ontmoette hij de goden Artemis en Apollo en zij verweet hem dat hij het dier, dat haar gewijd was, had willen doden en ze wilde hem zijn buit ontnemen. 'Het was geen goedwil, grote godin,' zei Herakles om zich te rechtvaardigen, 'maar noodzaak. Hoe zou ik anders voor Eurystheus kunnen verschijnen?' Die woorden kalmeerden de godin en hij bracht het dier levend naar Mykenai.

HET ERYMANTISCHE EVERZWIJN

Direct daarna begon hij aan zijn vierde taak. Die hield in dat hij het Erymantische everzwijn – eveneens aan Artemis gewijd – dat de omgeving van de berg Erymanthos verwoestte, levend naar Mykenai moest brengen. Onderweg verbleef hij bij Pholos, de zoon van Silenos. Deze Kentaure, half mens half paard, ontving zijn gast zeer vriendelijk en zette hem gebraden vlees voor terwijl hij dat zelf rauw at. Maar Herakles verzocht om een goede drank bij dat uitstekende maal. 'Beste gast,' zei

* Een mythisch volk in het uiterste noorden. In hun land ging, zo vertelden de dichters, de zon slechts een keer per jaar op en onder, de vruchten werden er wonderbaarlijk snel rijp en gure winden waren er onbekend. Onder Apollo's bescherming leidden de Hyperboreërs een duizendjarig gelukkig leven zonder strijd en zorgen.

Pholos, 'er ligt wel een vat in mijn kelder, maar dat is niet van mij alleen, maar van alle Kentauren en ik voel er niets voor om het te openen, aangezien ik weet hoe ongestuurd de andere Kentauren zijn.'

'Maak het maar open,' moedigde Herakles hem aan. 'Ik beloof je dat ik je tegen hen zal beschermen. Ik heb dorst!' Bakchos, de god van de wijn, had het vat aan een Kentaure gegeven met de voorwaarde het niet eerder te openen dan wanneer na vier mensengeslachten Herakles in deze omgeving zou komen. Pholos daalde in de kelder af. Maar nauwelijks had hij het vat geopend of de Kentauren roken de sterke geur van de oude wijn. Ze kwamen van alle kanten aanzetten en omringden, gewapend met rotsblokken en dennestammen, het hol van Pholos. Naar de eersten wierp Herakles brandende fakkels en de overigen achtervolgde hij tot Malea* waar de goede Kentaure Cheiron, Herakles' oude vriend, woonde. Naar hem vluchtten zijn stambroeders. Ongelukkigerwijs drong een pijl, die Herakles had afgeschoten, door de arm van een Kentaure en bleef in een knie van Cheiron steken. Nu eerst herkende Herakles de vriend uit zijn jeugd. Hij trok de pijl eruit en legde een heilmiddel op de wond dat de geneeskundige Cheiron zelf had bereid. De Kentaure liet zich naar zijn hol brengen en wilde daar in de armen van zijn vriend sterven. Het was een vergeefse wens. Hij had vergeten dat hij onsterfelijk was. Herakles nam onder tranen afscheid en beloofde, koste wat het koste, hem de dood te zenden. Wij weten dat hij woord heeft gehouden.

Toen Herakles in Pholos' hol terugkeerde, trof hij daar zijn vriend dood aan. Hij had uit het lijk van een Kentaure een van de dodelijke pijlen getrokken. Terwijl hij er zich over verwonderde dat zo'n klein ding zo'n groot schepsel had kunnen ombrengen, viel de giftige pijl uit zijn hand op zijn voet en doodde hem ter plekke. Herakles was daar zeer bedroefd over en begroef hem aan de voet van de berg die sindsdien Pholoë genoemd wordt. Toen ging hij verder met de jacht op het everzwijn. Hij dreef hem met veel geschreeuw uit het kreupelhout en achtervolgde hem tot in het diepe sneeuwveld. Daar ving hij het uitgeputte dier met een strik en bracht het, zoals hem was opgedragen, levend naar Mykenai.

DE AUGIASSTAL

Daarop zond koning Eurystheus hem uit voor zijn vijfde taak, een werk dat een held bepaald onwaardig was. Hij moest de stal van Augias in één dag uitmesten. Augias was koning van Elis en bezat grote kudden vee. Zijn vee stond zoals gebruikelijk in een grote omheining voor zijn paleis. Daar hadden drieduizend runderen gestaan die in de loop van vele jaren een ontzaglijke hoeveelheid mest hadden geproduceerd die Herakles nu in een enkele dag moest opruimen.

Toen de held voor koning Augias trad en hem die dienst aanbod zonder erbij te vertellen dat het een opdracht van Eurystheus was, keek Augias welwillend naar de prachtige gestalte van de man in de leeuwehuid en kon zijn lachen nauwelijks in-

* De zuidoostelijke punt van de Peloponnesos.

houden toen hij zich voorstelde dat een zo edel krijger het smerige werk van een knecht zou doen. Ondertussen dacht hij: Eigenbelang heeft al zo menig wakkere man misleid, misschien denkt hij dat hij zich aan mij kan verrijken. Dan vergist hij zich echter. Maar een hoog loon kan ik hem wel toezeggen als hij de gehele stal in één dag wil uitmesten, want dat is onmogelijk. Daarom zei hij: 'Luister, vreemdeling. Als u dat kunt en in een dag alle mest opruimt, dan geef ik u een tiende deel van mijn gehele veestapel als beloning.' Herakles stemde daarmee in en de koning dacht dat hij onmiddellijk zou gaan scheppen. Maar Herakles wilde eerst nog dat Phyleus, de zoon van Augias, als getuige bij hun overeenkomst aanwezig zou zijn. Toen ging hij naar buiten en groef een kanaal van de stal naar de Alpheos en de Peneos die met hun water de mest wegspoelden. Zo volbracht hij het werk zonder zijn handen vuil te maken. Toen Augias hoorde dat Herakles dit in opdracht van Eurystheus had gedaan, weigerde hij hem de beloning en ontkende hij iets beloofd te hebben. Maar hij verklaarde zich wel bereid de kwestie voor het gerecht te brengen. Toen de rechters bijeen waren, getuigde Phileus dat zijn vader met Herakles een loon overeengekomen was. Augias wachtte de uitspraak niet af en woedend beval hij zowel zijn zoon als de vreemdeling zijn rijk ogenblikkelijk te verlaten.

DE STYMPHALIDEN

Herakles keerde na nog meer avonturen bij Eurystheus terug. Deze echter wilde het zojuist volbrachte werk niet meetellen omdat Herakles daar een beloning voor had gevraagd. Maar hij zond hem toch voor een zesde werk uit en droeg hem op de Stymphaliden te verjagen. Dat waren reusachtige vogels met vleugels, snavels en klauwen van ijzer. Ze huisden bij het Stymphalosmeer in Arkadia. Ze konden hun veren als pijlen afschieten en met hun snavel zelfs een metalen pantser doorboren. Ze richtten onder mensen en vee ware verwoestingen aan. Herakles bereikte na een korte tocht het meer dat in de schaduw van een dicht bos lag. In dit bos was juist een grote schare van die vogels gevlucht uit angst om door wolven verscheurd te worden. Herakles was ten einde raad toen hij de vogels zag. Hij wist niet hoe hij zoveel tegenstanders moest overwinnen. Opeens voelde hij een licht tikje op zijn schouder. Achter hem stond Athena die hem twee grote ijzeren kleppers overhandigde die Hephaistos voor haar had vervaardigd. Ze beduidde hem die tegen de Stymphaliden te gebruiken en verdween weer. Herakles beklom een heuveltje bij het meer en joeg met zijn geklepper de vogels de schrik op het lijf. Ze hielden dat geweldige lawaai niet uit en vlogen angstig het bos uit. Herakles greep zijn boog, legde pijl na pijl op en schoot vele vogels in de vlucht neer. De andere verlieten de streek en kwamen niet meer terug*.

* Ze vlogen verder over zee naar het eiland Aretia waar de Argonauten hen aantreffen. (Zie pag. 87 e.v.)

DE STIER VAN KRETA

Koning Minos van Kreta had Poseidon beloofd datgene te offeren dat als eerste uit zee zou opduiken, want Minos had beweerd dat hij geen dier bezat dat waardig was als offer voor een zo grote god. Daarom liet Poseidon een uitzonderlijk fraaie stier uit zee opduiken. De koning bezweek voor de verleiding om de prachtige stier heimelijk bij zijn kudde te voegen en Poseidon een andere als offer aan te bieden. Tot straf had de god de stier razend laten worden en die richtte nu op het eiland Kreta grote verwoestingen aan. Als zevende werk moest Herakles die stier bedwingen en aan Eurystheus brengen. Toen hij op Kreta kwam en voor Minos verscheen, verheugde deze zich op het vooruitzicht het schadelijke dier kwijt te raken, ja hij hielp persoonlijk het dier te vangen en Herakles beteugelde met zijn geweldige kracht het woedende dier zo grondig dat het zich door hem op zijn rug, als op een schip over zee, naar de Peloponnesos liet dragen. Eurystheus was tevreden, doch liet het dier onmiddellijk weer vrij. Toen de stier niet meer onder de invloed van Herakles was, keerde zijn oude razernij weer terug. Hij zwierf door geheel Lakonia en Arkadia, stroopte het schiereiland af tot aan Marathon in Attika en verwoestte daar het land zoals vroeger op het eiland Kreta. Eerst Theseus gelukte het later hem de baas te worden.

DE MERRIES VAN DIOMEDES

Als achtste werk droeg Eurystheus zijn neef op de merries van de Thraciër Diomedes naar Mykenai te brengen. Diomedes was een zoon van Ares en koning der Bistonen, een zeer krijgslustig volk. Hij bezat merries die zo wild en sterk waren dat ze met ijzeren ketens aan ijzeren kribben moesten worden vastgebonden. Hun voer bestond niet zoals bij normale paarden uit haver, maar uit vreemdelingen die het ongeluk hadden in de stad van de koning te komen. Toen Herakles aankwam was zijn eerste daad de onmenselijke koning zelf aan zijn eigen merries voor te zetten nadat hij de bewakers bij de kribben had overweldigd. Door dit voer werden de dieren mak en hij dreef ze naar zee. Maar de Bistonen kwamen hem gewapend achterna zodat Herakles de strijd met hen moest aanbinden. Hij liet zijn begeleider Abderos, de zoon van Hermes, de dieren bewaken. Toen Herakles weg was kregen de dieren weer trek in mensenvlees en toen Herakles de Bistonen op de vlucht had gejaagd en terugkwam, vond hij daar zijn door de paarden verscheurde vriend. Hij betreurde de dode en stichtte hem ter ere de stad Abdera. Hij beteugelde de paarden opnieuw en kwam behouden met hen bij Eurystheus terug. Deze wijdde de paarden aan Hera. Ze kregen nog lang talloze nakomelingen en op een daarvan reed koning Alexander van Macedonia. Toen Herakles dit werk had uitgevoerd vertrok hij met Iason, die met een schare metgezellen het Gulden Vlies wilde halen, naar Kolchis.

DE TOCHT TEGEN DE AMAZONEN

Toen Herakles na een lange zwerftocht was teruggekeerd ondernam hij de tocht tegen de Amazonen om zijn negende opdracht te volbrengen. Hij moest in opdracht van koning Eurystheus voor diens dochter Admeta de gordel van de Amazone Hippolyte halen. De Amazonen woonden in de buurt van de rivier de Thermodon in Pontos en vormden een groot vrouwenvolk dat uitsluitend mannenwerk deed. Van hun kinderen werden alleen de meisjes grootgebracht. Ze trokken vaak ten strijde. Hippolyte, hun koningin, droeg als teken van haar waardigheid een gordel die ze van de oorlogsgod zelf ten geschenke had gekregen. Herakles bracht voor zijn tocht vrijwilligers bijeen. Hij voer na allerlei avonturen met zijn schip de Zwarte Zee op, bereikte ten slotte de monding van de Thermodon en liep de haven van de Amazonenstad Themiskyra binnen. Hier kwam de koningin der Amazonen hem tegemoet. De heerlijke gestalte van de held vervulde haar met hoogachting en toen ze de reden van zijn komst had vernomen, zegde ze hem de gordel toe. Maar Hera, de onverzoenlijke vijandin van Herakles, nam de gedaante van een Amazone aan, mengde zich onder de menigte en verspreidde het gerucht dat een vreemdeling hun koningin wilde ontvoeren. Onmiddellijk sprongen alle Amazonen te paard en vielen Herakles in zijn kamp voor de stad aan. De gewone Amazonen streden tegen de krijgers van de held, de hoger geplaatsten vochten tegen hem. De eerste die de strijd met hem aanbod, heette wegens haar snelheid Aëlla of Windbruid, maar zij vond in Herakles een nog snellere tegenstander. Ze moest wijken en werd door hem op de vlucht neergehaald. Een tweede viel al bij de eerste aanval. Prothoë, de derde, die zeven keer een tweekamp had gewonnen, sneuvelde ook. Na haar vielen acht anderen, waaronder drie jachtgezellinnen van Artemis, die anders altijd doel troffen met hun werpspiesen, maar ditmaal misten. Ook Alkippe, die gezworen had haar leven lang ongetrouwd te blijven, viel. Ze hield haar eed maar bleef niet in leven. Toen Melanippe, de dappere aanvoerster van de Amazonen, gevangen raakte, gingen de anderen er in een wilde vlucht vandoor en Hippolyte, de koningin, gaf de gordel zoals ze voor de slag had beloofd. Herakles nam hem aan als losprijs voor Melanippe.

Op de terugweg beleefde de held aan de Trojaanse kust nog een avontuur. Daar was Hesione, de dochter van Laomedon, aan een rots gebonden als prooi voor een monster. Haar vader had voor Poseidon de muur van Troje gebouwd maar hem met de prijs bedrogen. Uit wraak verwoestte een zeemonster het gebied van Troje tot de vertwijfelde Laomedon hem zijn eigen dochter als buit aanbod. Toen Herakles voorbijvoer riep de jammerende vader hem te hulp en beloofde hem als beloning voor het redden van zijn dochter het prachtige paard te geven dat zijn vader van Zeus ten geschenke had gekregen. Herakles legde zich in een hinderlaag en wachtte op het monster. Toen dat kwam en zijn muil opensperde om de jonkvrouw te verslinden, sprong hij tussen de kaken van het dier, sneed alle ingewanden in stukken en kwam ongedeerd uit het kadaver te voorschijn. Maar Laomedon hield ook dit keer zijn woord niet en onder bedreigingen zette Herakles zijn thuisreis voort.

DE RUNDEREN VAN DE REUS GERYONES

Toen de held de gordel van koningin Hippolyte aan de voeten van Eurystheus had gelegd, gunde deze hem geen rust, maar zond hem onmiddellijk weer uit om de runderen van Geryones te halen. Dit monster bezat op het eiland Frythia in de Bocht van Gadir (Cadix) een kudde prachtige bruinrode runderen die bewaakt werden door een andere reus en een tweekoppige hond. Geryones was monsterachtig groot. Hij had drie lichamen, drie hoofden en zes armen en benen. De gehele wereld wist dat Geryones' vader, Chrysaor, die wegens zijn rijkdom de bijnaam Goudzwaard droeg, koning van geheel Iberia was. Hij had behalve Geryones nog drie dappere en reusachtig grote zonen en elk beschikte over een leger strijdbare mannen. Juist daarom had Eurystheus Herakles dit werk opgedragen, want hij hoopte dat deze van een rooftocht door dat land niet meer zou terugkeren. Maar Herakles sloeg zich dapper door de gevaren heen. Hij bracht zijn leger bijeen op het eiland Kreta en landde eerst in Libya. Daar streed hij tegen de reus Antaios, een zoon van Gaia, die steeds nieuwe krachten verkreeg zo vaak hij de aarde, zijn moeder, aanraakte. Maar met zijn geweldige armen omklemden Herakles hem, tilde hem van de grond en wurgde hem. Ook bevrijdde hij Libya van de roofdieren.

Na een lange tocht door streken zonder water kwam hij uiteindelijk in een vruchtbaar, met rivieren doorsneden gebied. Hier stichtte hij een stad van kolossale afmetingen en noemde haar Hekatompylos (Honderdpoort). Ten slotte bereikte hij de Atlantische Oceaan. Hier richtte hij de beroemde Herakleszuilen op. De zon brandde ontzettend. Herakles verdroeg dat niet langer, sloeg zijn ogen op naar de hemel en dreigde met opgeheven boog de zonnegod neer te schieten. Die bewonderde zijn moed en leende hem de gouden schaal waarin hij zelf zijn nachtelijke weg van ondergang tot opkomst aflegt. Daarin voer Herakles naar Iberia. Zijn vloot zeilde met hem mee. Daar werd hij door de drie zonen van Chrysaor met hun drie grote legers opgewacht. Hij doodde de aanvoerders een voor een in een tweekamp en veroverde het land. Daarna ging hij naar het eiland Erythia waar Geryones met zijn kudden huisde. Toen de tweekoppige hond Herakles zag stormde hij op hem af. Maar Herakles wachtte hem met opgeheven knots en sloeg hem dood, evenals de reusachtige herder die de hond te hulp kwam. Toen ging hij er met de runderen vandoor. Maar Geryones haalde hem in en er ontstond een verschrikkelijk gevecht. Hera zelf verscheen om de reus bij te staan. Maar Herakles schoot haar een pijl diep in de borst zodat ze gewond op de vlucht sloeg. De drie lichamen van de reus, die in de buurt van de maagstreek in elkaar overgingen, werden op die plek door de dodelijke pijl van Herakles getroffen.

Op de terugweg volbracht Herakles nog meer roemruchte daden toen hij de runderen door Iberia en Italia* dreef. In de omgeving van Rhegium in het zuiden van Italia

* Toen hij de omgeving bereikte waar later Rome gebouwd werd en hij aan de oever van de Tiber vermoeid in slaap was gevallen, kwam Kasus, een afschuwelijke, vuurbriesende reus en ontstal hem twee van de mooiste runderen. Om niet door hun hoefsporen verraden te worden trok Kasus ze aan hun staart zijn hol binnen. Maar het geloei van de dieren verraadde de ontwaakte Herakles hun verblijfplaats. Hij drong het hol van de reus binnen en versloeg hem na harde strijd. De dankbare bewoners van de omgeving, waaronder de vrome Arkadiër Euan-der, richtten de held een altaar op.

ontsnapte hem een van de ossen die over de smalle zeestraat naar Sicilia zwom. Onmiddellijk dreef hij ook de andere ossen in het water en zwom, de voorste stier aan een horen vasthoudend, ook naar Sicilia. De held keerde daarna veilig door Italia, Illyria en Thracia naar Griekenland terug.

Daarmee had Herakles de tien werken uitgevoerd, maar omdat Eurystheus er twee niet liet gelden, moest hij nog twee andere opdrachten volbrengen.

DE APPELS DER HESPERIDEN

Toen bij het huwelijksfeest van Zeus en Hera alle goden het paar bruiloftsgeschenken brachten, wilde ook Gaia (Aarde) niet achterblijven. Zij liet aan de westkust van de grote wereldzee een vruchtbare boom vol gouden appels opschieten. Vier jonkvrouwen, dochters van de nacht, Hesperiden genoemd, waren de bewaaksters van die heilige tuin. Bovendien werd hij ook nog bewaakt door een honderdkoppige draak, Ladon, een spruit van Phorkys, de beroemde vader van zovele monsters, en van de uit de aarde geboren Keryon. Die draak sliep nooit en liet een oorverdovend gesis horen waar hij zich ook bevond, want elk van de honderd kelen gaf een ander geluid. Aan dit monster, zo luidde de opdracht van Eurystheus, moest Herakles de gouden appels van de Hesperiden ontrukken.

De halfgod vertrok voor een lange en avontuurlijke tocht waarop hij zich aan het blinde toeval moest toevertrouwen, want hij wist niet waar de Hesperiden woonden. Eerst kwam hij in Thessalia waar de reus Termeros huisde die alle reizigers met zijn harde schedel te pletter liep. Maar aan Herakles' schedel liep hij zichzelf te pletter. Bij de rivier de Echedoros liep de held een ander gedrocht tegen het lijf, Kyknos, de zoon van Ares en Pyrene. Toen de halfgod hem naar de tuin der Hesperiden vroeg, gaf hij geen antwoord maar daagde de reiziger uit tot een tweekamp. Hij werd door Herakles gedood. Toen verscheen Ares zelf om zijn gedode zoon te wreken en Herakles zag zich gedwongen tegen hem te strijden. Maar Zeus wilde geen bloedvergieten, daar beiden zoons van hem waren en scheidde de strijdenden door een bliksem-schicht.

Herakles trok nu verder door Illyria, stak de Eridanos over en kwam bij de nimfen, de dochters van Zeus en Themis die aan de oever van die stroom woonden. Ook aan hen stelde de held zijn vraag. 'Ga naar de oude stroomgod Nereus,' was hun antwoord, 'want die is waarzegger en weet alle dingen. Overval hem in zijn slaap en boei hem, dan moet hij je de waarheid zeggen.' Herakles volgde die raad op en overweldigde de stroomgod, hoewel deze zich volgens zijn gewoonte in allerlei gedaanten veranderde. Hij liet hem echter niet los eer hij gehoord had in welk deel van de wereld hij de gouden appels van de Hesperiden moest zoeken.

Hij trok verder door Libya en Egypte. Daar heerste Bousiris, de zoon van Poseidon en Lysianassa. Hem was tijdens een negenjarige droogte door een waarzegger op Kypros het wrede orakel verkondigd dat de droogte zou eindigen als er ieder jaar een vreemdeling aan Zeus zou worden geofferd. Als dank begon Bousiris met de waarzegger zelf. Langzamerhand schepte de barbaar genoeg in die wreedheid en

hij slachtte alle vreemdelingen die Egypte binnenkwamen. Zo werd ook Herakles gegrepen en naar het altaar van Zeus gesleept. Hij scheurde echter de banden waarmee hij was geboid in tweeën en sloeg niet alleen Bousiris dood, maar ook diens zoon en de priesterlijke heraut.

Allerlei avonturen* belevend trok de held verder, bevrijdde de aan de Kaukasus geketende Titan Prometheus en bereikte eindelijk het land waar Atlas het gewicht van de hemel droeg. Daar pasten de Hesperiden op de boom met de gouden appels. Prometheus had de halfgod aangeraden niet zelf de vruchten te roven maar dat aan Atlas over te laten**. Herakles zou dan even de hemel op zijn schouders moeten nemen. Atlas stemde toe en Herakles zette zijn machtige schouders onder het hemelgewelf. Atlas ging op weg naar het bos, bracht de draak in slaap, doodde hem, verschalkte de bewaaksters en kwam met drie door hem geplukte appels veilig bij Herakles terug. 'Maar,' zei hij nu, 'mijn schouders hebben nu eens gevoeld hoe het is als ze niet de zware hemel behoeven te dragen. Ik wil hem niet meer dragen.' Daarmee wierp hij de appels voor Herakles in het gras en liet hem met zijn ongewone last staan.

Herakles moest een list bedenken om daarvan af te komen. 'Ik wil alleen graag,' zei hij tegen Atlas, 'iets zachts op mijn hoofd leggen opdat die verschrikkelijke last niet mijn hersens verplettert.' Atlas kon zich dat indenken en was bereid voor enkele ogenblikken het hemelgewelf weer op zijn schouders te nemen. Maar hij kon lang wachten op Herakles' aflossing. Want die raapte de gouden appels uit het gras en maakte zich snel uit de voeten.

Hij bracht ze naar Eurystheus die ze hem als geschenk teruggaf, want zijn poging om Herakles uit de weg te ruimen was weer mislukt. De gouden vruchten lieten Herakles onverschillig. Hij legde de appels op het altaar van Athena. De godin echter bracht de appels weer terug naar de tuin der Hesperiden.

KERBEROS, DE HELHOND

In plaats van zijn gehate mededinger kwijt te zijn, had Eurystheus met zijn tot dan opgedragen werken alleen bereikt dat de mensen Herakles als een weldoener zagen die hen van veel kwaads had bevrijd. Het laatste avontuur echter zou hij beleven in een omgeving waarin, zo hoopte de koning, zijn heldenkracht hem niet zou kunnen vergezellen. Hem stond een strijd met de duistere machten van de onderwereld te wachten. Hij moest Kerberos, de helhond, uit de Hades naar boven brengen. Dat ondiep had drie hondekoppen met afgrijselijke muilen waaruit voortdurend giftig

* Zo kwam hij op het eiland Rhodos. Daar ontmoette hij een boer die twee ossen voor zijn ploeg had gespannen. Daar de held juist een geweldige honger had, vroeg hij de boer iets te eten. Die scheepte hem echter bars af en wilde hem niets geven. Toen werd Herakles kwaad, spande een van de ossen uit zonder op de verwensingen van de boer te letten, slachtte en braadde het dier en at hem in zijn geheel op.

** Volgens een andere overlevering ging Herakles zelf de tuin van de Hesperiden binnen, doodde de draak en plukte de appels.

speeksel droop, een lange drakestaart en de manen op zijn kop en rug waren kronkelende slangen. Om zich op die tocht voor te bereiden ging Herakles naar de stad Eleusis in Attika, waar kundige priesters in een geheime leer de kennis van boven- en onderwereld bestudeerden. Daar liet hij zich door de priester Eumolpos inwijden in de geheimen nadat hij zich op de heilige plaats gereinigd had van de moord op de Kentauren.

Nu bezat hij geheime krachten waarmee hij de verschrikkingen van de onderwereld tegemoet kon treden. Hij begaf zich naar de stad Tainaros* in de Peloponnesos waar de ingang van de onderwereld was. Hier daalde hij, geleid door Hermes de begeleider van de zielen, in de diepe kloof af, kwam in de onderwereld en bereikte de stad van koning Plouton. De schimmen die bedroefd voor de poorten van de stad wandelden – want in de onderwereld bestaat geen opgewekt leven zoals in het zonlicht – sloegen op de vlucht toen ze een levend mens van vlees en bloed zagen verschijnen. Alleen de Gorgo Medousa en de geest van Meleagros waren tegen die aanblik bestand. Toen Herakles de Gorgo een zwaardslag wilde geven, greep Hermes hem bij de arm en leerde hem dat de zielen van de afgescheidenen lege schimmenbeelden zijn en onkwetsbaar. Hermes onderhield zich op vriendschappelijke wijze met de ziel van Meleagros en kreeg van hem de verlangende groeten mee voor zijn geliefde zuster Deianeira in de bovenwereld.

Dicht bij de poort ontwaarde Herakles zijn vrienden Theseus en Peirithoös. Deze laatste was op een keer in gezelschap van zijn vriend Theseus als vrijer van Persephone de onderwereld binnengewandeld en beiden waren wegens die brutale onderneming door Plouton aan de steen geketend waarop ze vermoeid hadden plaatsgenomen. Toen ze nu de bevriende halfgod gewaar werden, staken ze smekend hun handen naar hem uit. Ze hoopten door zijn kracht weer naar de bovenwereld te kunnen terugkeren. Herakles greep inderdaad Theseus bij de hand en bevrijdde hem van zijn ketenen. Een poging om ook Peirithoös te bevrijden mislukte omdat de grond onder zijn voeten begon te beven. Toen herkende Herakles ook Askalaphos, die eens verraden had dat Persephone van de verboden granaatappels van de Hades had gegeten. Herakles rolde de steen weg die Demeter uit vertwijfeling over het verlies van haar dochter op Askalaphos had gewenteld. In de nabijheid graasden de runderen van Plouton en Herakles slachtte een van de runderen om de zielen het bloed te laten drinken. Dat wilde de herder Menoitios niet toestaan en hij daagde de held uit tot een worstelwedstrijd. Herakles greep hem echter beet en brak hem de ribben. Hij gaf hem slechts op verzoek van Persephone, de vorstin van de onderwereld, weer vrij.

Aan de poort van de dodenstad stond koning Plouton die Herakles de toegang weigerde. Maar een pijl van de held doorboorde de schouder van de god, zodat hij de pijnen der stervelingen voelde en zich niet langer verzette toen de halfgod bescheiden om de helhond vroeg. Wel stelde hij de voorwaarde dat Herakles geen gebruik mocht maken van zijn wapens. Zo ging de held, slechts beschermd door zijn borstharnas en de leeuwehuid, op weg om het ondiep te vangen. Hij vond hem aan de monding van de Acheron. Zonder op het geblaf van de drie koppen te letten, dat door de echo versterkt als dof gedonder klonk, klemde hij hem tussen zijn benen en

sloeg zijn armen om zijn hals en liet hem niet meer los, hoewel de staart van het dier, een levende slang, zich naar voren kromde en hem beet. Hij drukte de hals van het monster zo lang dicht tot hij het woeste dier had bedwongen. Toen tilde hij het op en kwam door een andere monding van de Hades bij Troizen in Argos weer in de bovenwereld. Toen de helhond voor het eerst daglicht zag, begon hij giftig speeksel te spuwen en daaruit ontkiemde de giftige monnikskap. Herakles bracht het monster geboeid naar Tiryns en liet hem aan de stomverbaasde Eurystheus zien die zijn ogen niet kon geloven. Nu twijfelde de koning er ernstig aan of hij de gehate zoon van Zeus ooit kwijt zou raken. Hij schikte zich in zijn lot en ontsloeg de held die de helhond terugbracht naar zijn meester in de onderwereld.

HERAKLES EN EURYTOS

Eindelijk was Herakles, na al zijn inspanningen, bevrijd uit de dienst van Eurystheus en hij keerde naar Thebe terug. Met zijn echtgenote Megara, van wie hij in zijn waanzin de kinderen had gedood, kon hij niet meer leven. Hij gaf daarom zijn toestemming toen zijn geliefde neef Iolaos haar tot vrouw begeerde en dacht zelf aan een nieuw huwelijk. Zijn voorkeur ging uit naar de schone Iole, de dochter van koning Eurytos van Oichalia op het eiland Euboia, die Herakles eens als knaap het boogschieten had geleerd. Die koning had zijn dochter beloofd aan diegene die hem en zijn zonen in het boogschieten zou overtreffen. Herakles begaf zich onmiddellijk op weg naar Oichalia en voegde zich bij de schare van gegadigden. Hij bewees in die wedstrijd een waardig leerling van de oude Eurytos te zijn, want hij versloeg hem en zijn zonen. De koning ontving zijn gast met alle eer. Maar innerlijk was hij zeer bezorgd, want hij dacht aan het lot van Megara en vreesde voor zijn dochter hetzelfde. Hij verklaarde daarom dat hij wat betreft het huwelijk nog enige bedenktijd wenste. Intussen was de oudste zoon van Eurytos, Iphitos, een leeftijdgenoot van Herakles die zich zonder afgunst verheugde over de prestaties van hun gast, zijn vriend geworden en hij trachtte dan ook zijn vader voor de edele vreemdeling te winnen. Maar Eurytos bleef bij zijn weigering. Gekrenkt verliet Herakles het koningshuis en zwierf lang in den vreemde rond.

Ondertussen kwam een bode koning Eurytos melden dat een rover in de runderkudde van de koning had huisgehouden en dat het de sluwe bedrieger Autolykos* moest zijn, wiens dieverijen wijd en zijd bekend waren. Maar de verbitterde koning zei: 'Niemand anders dan Herakles heeft dat gedaan. Op zo'n minne wijze wreekte hij zich omdat ik hem, de moordenaar van zijn kinderen, mijn dochter heb geweigerd!' Iphitos verdedigde zijn vriend hartstochtelijk en bood zelfs aan naar Herakles te gaan om samen met hem de gestolen runderen te zoeken. Herakles ontving de ko-

* Deze, de leermeester van Herakles in het worstelen, was een zoon van Hermes van wie hij het stelen en liegen bijzonder goed had geleerd. Hij woonde op de berg Parnassos. Zijn dochter Antikleia werd de vrouw van Laërtes van Ithaka. Zij was ook de moeder van de beroemde Odysseus die de sluwheid van zijn grootvader erfde.

* Mythische stad in het voorgebergte Tainaron aan de zuidpunt van de Peloponnesos.

Asklepios

ningszoon gastvrij en was bereid met hem te gaan zoeken.

Nochtans keerden ze onverrichter zake terug. Toen ze de muren van Tiryns hadden beklommen om uit te kijken naar de gestolen runderen, maakte de noodlottige waanzin zich opeens weer meester van de heldengeest. Door Hera's toorn gedreven hield Herakles zijn trouwe vriend Iphitos voor een samenzweerder en smet hem van de hoge stadsmuur van Tiryns naar beneden.

HERAKLES BIJ ADMETOS

VIII
le

In de tijd dat de held vol verontwaardiging het huis van de koning van Oichalia had verlaten en ergens rondzwierf, was het volgende gebeurd: In Pherai in Thessalia leefde de edele koning Admetos met zijn jonge, mooie echtgenote Alkestis*, die haar man boven alles liefhad. Eens had Zeus de wonderdoende arts Asklepios (Aesculapius), een zoon van Apollo, met zijn bliksem gedood uit vrees dat hij de mensen door zijn kunst onsterfelijk zou kunnen maken. Daarover verbitterd doodde Apollo de Kyklopen die de bliksemschichten voor de godenkoning smeedden. Toen hij nu voor de toorn van Zeus van de Olympos moest vluchten, zocht hij zijn toevlucht bij de stervelingen. Admetos, de zoon van Pheres, had hem gastvrij opgenomen. Daarvoor hoedde Apollo zijn runderen. Toen de god weer door zijn vader in genade was aangenomen, bleef de koning onder zijn bescherming. Toen nu de levenstijd van koning Admetos was verstreken, overreedde zijn vriend Apollo de schikgodinnen Admetos van de Hades te redden als een ander mens voor hem wilde sterven en in het dodenrijk afdalen. Apollo daalde af van de Olympos en ging naar Pherai om zijn vroegere gastheer te zeggen dat zijn dood nabij was. Hij vertelde hem echter ook hoe hij aan zijn noodlot kon ontkomen. Admetos was een rechtschapen man, maar hij hield van het leven. Zijn gezin en ook zijn onderdanen schrokken van de boodschap. Daarom ging Admetos na of hij een vriend kon vinden die voor hem wilde sterven. Maar er was er niet een die daar iets voor voelde en hoezeer ze voordien ook gejammerd hadden over het komende verlies, zo afwijzend werden ze toen ze hoorden onder welke voorwaarde hij zijn leven zou kunnen behouden. Zelfs de grijze vader van de koning, Pheres, en zijn eveneens hoogbejaarde moeder, die de dood elk uur konden verwachten, wilden het stukje leven waarop ze nog konden hopen, niet voor hun zoon opgeven. Alleen Alkestis, zijn bloeiende, levenslustige echtgenote, de gelukkige moeder van zijn kinderen, had haar man zo lief dat ze bereid was voor hem te sterven. Nauwelijks had ze dat gezegd of reeds naderde de zwarte priester van de doden, Thanatos (de Dood), de poorten van het paleis om zijn offer naar het schimmenrijk af te voeren.

le

Toen Apollo de dood zag komen verliet hij, de god van het leven, ijlings het koningspaleis om niet door zijn nabijheid ontheiligd te worden. De vrome Alkestis echter reinigde zich, als offer van de dood, in stromend water, haalde haar feestge-

* Zij was door haar vader, koning Pelias van Iolkos, aan Admetos uitgehuwelijkt. Zij was dan ook niet betrokken bij de moord op haar vader. (Zie pag. 108).

waad en sieraden uit de kast en bad voor haar huisaltaar tot de godin van de onderwereld. Toen omarmde ze haar kinderen en haar echtgenoot en betrad aan hun zijde het vertrek waar ze de bode van de onderwereld wilde ontvangen. 'Ik zal eerlijk tegen je zijn,' zei ze tegen haar echtgenoot, 'omdat jouw leven mij dierbaarder is dan het mijne, sterf ik graag voor je. Maar zonder jou zou ik niet willen leven. Je vader en je moeder hebben je verraden, zij hadden je hun leven moeten schenken, want dan had je niet alleen behoeven achter te blijven en de kinderen grootbrengen. Maar daar de goden het nu eenmaal zo beschikt hebben, vraag ik je alleen mijn offer niet te vergeten en beloof mij de kleinen, die je niet minder liefhebt dan ik, geen andere moeder te geven die de arme kinderen misschien slecht zou behandelen.'

Onder tranen bezwoer hij haar dat zij ook na haar dood alleen zijn echtgenote zou blijven zoals ze dat in haar leven was geweest. Toen gaf Alkestis hem de wenende kinderen en zakte bewusteloos in elkaar.

3e

Tijdens de voorbereidingen voor de begrafenis kwam Herakles naar Pherai en verscheen voor de poort van het paleis. Admetos onderdrukte zijn smart en ontving zijn gast met grote hartelijkheid. Toen Herakles hem bij het zien van zijn rouwgevaad naar zijn verlies vroeg, gaf hij om zijn gast niet te bedroeven een ontwijkend antwoord, zodat Herakles veronderstellen moest dat er een verre verwante was gestorven. Hij bleef daarom vrolijk, liet zich door een slaaf naar het gastenverblijf brengen en wijn voorzetten. Toen hem de droefheid van de dienaar opviel bromde hij: 'Waarom kijk je mij zo ernstig en plechtig aan? Een dienaar behoort vriendelijk tegenover vreemden te zijn! Het is toch niet zo erg als een vreemde in huis is gestorven. Dat is nu eenmaal het lot van de mens. Voor de droefgeestigen is het leven een kwelling. Ga, bekrans je en drink met mij! Een volle beker zal snel alle vouwen van je voorhoofd wegvagen.'

Maar de dienaar wendde zich bedroefd af. 'Ons trof een slag van het noodlot,' zei hij, 'zodat we niet in de stemming zijn om te lachen.'

Herakles liet niet af tot hij de waarheid kende. 'Hoe is het mogelijk!' riep hij uit. 'Een zo edele vrouw heeft hij verloren en toch heeft hij de vreemdeling gastvrij ontvangen! En nu heb ik in dit rouwende huis het hoofd met kransen getooid, gejubeld en gedronken! Maar zeg mij, waar ligt de vrome vrouw begraven?' - 'Als u de weg neemt die naar Larissa leidt,' antwoordde de slaaf, 'ziet u het grafteken dat voor haar werd opgericht.' Met die woorden verliet de slaaf wenend het vertrek.

Herakles had snel een besluit genomen. 'Ik moet,' zei hij tegen zichzelf, 'deze gestorvene redden en haar weer terugvoeren in het huis van haar man, anders kan ik zijn gastvrijheid niet waardig vergelden. Ik ga naar het graf en wacht daar op Thanatos, de dodenheerser. Als hij komt om het offerbloed te drinken, spring ik uit mijn schuilplaats, grijp hem snel, omknel hem met beide handen en geen macht op aarde zal hem mij ontrukken eer hij mij zijn buit heeft teruggegeven.' Met dat voornemen verliet Herakles in alle stilte het paleis van de koning.

4e

Admetos was in zijn huis teruggekeerd en treurde met zijn verlaten kinderen en geen troost was in staat zijn kommer te verlichten. Toen trad Herakles over de drempel begeleid door een gesluisde vrouw. 'Het was niet goed,' zei hij, 'mij de dood van je echtgenote te verzwijgen. Je nam mij in je huis op alsof alleen het leed van vreemden je bekommerde. Zo heb ik onwetend groot onrecht gedaan en in een rouwend huis een vrolijk drankoffer uitgegoten. Maar ik wil je niet nog meer bedroeven.

Hoor nu, waarom ik nog een keer ben teruggekomen. Deze jonkvrouw hier heb ik bij een wedstrijd als beloning voor mijn overwinning gekregen. Ik schenk je haar als dienaar. Zorg voor haar tot ik weer bij je terugkeer.'

Admetos schrok. 'Niet omdat ik de vriend verachtte of miskende,' antwoordde hij, 'heb ik je de dood van mijn vrouw verzwegen. Ik wilde niet dat je verder ging naar het huis van een andere vriend. Nu echter verzoek ik je, breng dit meisje bij een andere inwoner van Pherai onder. Hoe zou ik zonder tranen deze jonkvrouw in mijn huis kunnen zien? Moet ik haar de vertrekken van mijn gestorven vrouw aanbieden? Ik vrees bovendien de kwade tongen van de inwoners van Pherai; ik vrees ook afkeuring van de ontslapene!' Maar een wonderlijk verlangen trok de blik van de koning toch weer naar de zwaar gesluierde gestalte. 'Wie u ook bent,' zei hij zuchtend, 'uw gestalte en lengte gelijken die van mijn Alkestis. Bij de goden bezweer ik je, Herakles, haal die vrouw uit mijn ogen en kwel mij niet nog meer.'

Herakles bleef veinzen en antwoordde bedroefd: 'O, had Zeus mij maar de macht gegeven je dappere vrouw uit het schimmenrijk terug te halen!' – 'Ik weet, je deed het,' antwoordde Admetos. 'Maar is er ooit een dode uit het schimmenrijk teruggekeerd?' – 'Nu,' ging Herakles wat opgewekter verder, 'omdat dit toch niet kan gebeuren, sta de tijd dan toe je kommer te verlichten, de dode kun je daarmee toch niet tot leven wekken. Misschien kan over enige tijd een tweede echtgenote je leven wat opvrolijken. Neem ter wille van mij dit edele meisje in je huis op. Probeer het althans. Wanneer blijkt dat haar gezelschap je niet behaagt, dan mag zij je huis weer verlaten!'

Admetos wilde zijn gast niet beledigen. Hij gaf zijn dienaren met tegenzin opdracht het meisje naar haar verblijf te voeren. Maar dat stond Herakles niet toe. 'Vertrouw,' zei hij, 'mijn kleinnoot niet aan slavenhandelaars toe, vorst! Je moet haar zelf daarheen leiden!' – 'Nee,' sprak Admetos, 'ik raak haar niet aan. Ik breek nu al mijn woord dat ik de geliefde dode heb gegeven. Zij kan gaan, maar zonder mij!' Maar Herakles rustte niet eer Admetos de hand van de gesluierde had gegrepen. 'Nu,' zei Herakles opgewekt, 'bescherm haar. Kijk de jonkvrouw ook recht aan of ze werkelijk op je vrouw lijkt.'

Met die woorden trok hij de sluier weg en gaf de stomverbaasde koning zijn weer tot leven gekomen echtgenote terug. Admetos viel vol vreugde in de armen van zijn vrouw. Zij bleef echter zwijgen en kon zijn tedere uitroepen niet beantwoorden. 'Je zult haar stem pas weer vernemen,' vertelde Herakles hem, 'wanneer na drie dagen de dodenwijding van haar is afgenomen. Maar voer haar getroost naar je vertrek. Zij is je weergegeven omdat je vreemden zo'n grote gastvrijheid hebt geschonken.'

HERAKLES IN DIENST VAN OMPHALE

De moord op Iphitos, hoewel in waanzin gepleegd, woog Herakles zwaar. Hij trok van de ene priesterkoning naar de andere om zich te laten reinigen, maar allen weigerden dit te doen. De derde ten slotte, Deiphobos, koning van Amyklai, belastte zich er mee hem van zijn zonde te reinigen. Toch sloegen de goden hem als bestrafing voor zijn misdaad met een ernstige ziekte. De held die altijd had geblijft van gezondheid en kracht, kon die plotselinge ziekte niet verdragen. Hij ging naar Delphi en hoopte bij het Pythische orakel genezing te vinden. Maar de priesteres weigerde hem, de moordenaar, haar orakelspreuk. Toen roofde hij in toorn de driehoek, droeg hem naar buiten op het veld en richtte zijn eigen orakel op. Vertoornd over die vermetele ingreep in zijn rechten verscheen Apollo en daagde de halfgod uit tot een tweekamp.

Maar Zeus wilde ook ditmaal niet het bloed van zijn zoon zien vloeien en beëindigde de strijd door met een bliksemschicht de strijdenden te scheiden. Nu kreeg Herakles eindelijk een orakelspreuk. Hij zou van zijn ziekte verlost worden als hij zich voor drie jaar als knecht verkocht en het handgeld als boete aan de vader van de vermoorde zou geven. Herakles schikte zich naar die harde uitspraak. Hij voer met enkele vrienden naar Azië en werd daar als slaaf aan Omphale verkocht. Zij was de dochter van Iardanos en koningin van het toenmalige Maionia dat later Lydia heette.

Een van zijn vrienden bracht het handgeld naar Eurytos en toen deze het niet wilde aannemen gaf hij het aan de kinderen van de vermoorde Iphitos. Nu genas Herakles. Met het heerlijke gevoel zijn krachten weer terug te hebben, toonde hij zich aanvankelijk als slaaf van Omphale nog de held en ging verder zich te gedragen als weldoener van de mensen. Hij tuchtigde alle rovers die het gebied van zijn meesteres en dat van haar burens onveilig maakten. Ook de Kerkopen, die in de buurt van Ephesos huisden en met hun plunderingen veel schade aanrichtten, werden door hem verslagen. De overlevenden leverde hij geboeid aan Omphale uit*. Koning Sytleus in Aulis, een zoon van Poseidon, die reizigers gevangen nam en hen dwong in zijn wijngaarden te werken, sloeg hij met een spade dood en hij groef zijn wijnstokken met wortel en al uit. Hij verwoestte de stad van de Itonen, die het land van Omphale herhaaldelijk binnenvielen, en maakte alle inwoners tot slaaf.

In Lydia bedreef in die tijd Lityrses, een zoon van Midas, allerlei schanddaden. Hij was een zeer vermogend man, die alle langs zijn bezitting komende vreemdelingen hoffelijk als gast in zijn woning nodigde. Na de maaltijd dwong hij hen met hem uit te gaan en 's avonds sloeg hij hen het hoofd af. Herakles bracht ook die tiran om en wierp hem in de rivier de Maiandros. Op een van die tochten landde hij op het eiland Doliche. Hier zag hij aan het strand een lijk liggen dat de golven hadden aan-

* Volgens een andere overlevering waren de Kerkopen twee dwergachtige schalkse kobolden die eens de slapende Herakles zijn wapens afhandig wilden maken. Maar de held ontwaakte nog net op tijd om de sluwe dieven te betrappen. Hij bond hen aan handen en voeten en hing hen met het hoofd naar beneden aan een stang over zijn schouder. Zo droeg hij hen een heel eind mee. Maar de Kobolden begonnen onmiddellijk de gekste grappen uit te halen, tot de goedmoedige held hen lachend weer in vrijheid stelde.

gespoeld. Het was het lijk van de ongelukkige Ikaros die met de door zijn vader vervaardigde vleugels op hun vlucht uit het labyrint op Kreta te dicht bij de zon was gekomen en in zee gestort. Herakles begroef hem en gaf het eiland ter ere van hem de naam Ikaría. Als dank voor die dienst richtte de vader van Ikaros, de kunstzinnige Daidalos, in Pisa een gedenkteken voor Herakles op. Toen de held op een goede dag in Pisa kwam, hield hij het beeld, door het duister van de nacht misleid, voor echt, zo knap was het gemaakt. Hij dacht een vijand tegenover zich te zien die een dreigende houding aannam. Hij raapte een steen op en vernielde het beeld. In de tijd van zijn slavernij bij Omphale nam hij ook deel aan de jacht op het Kalydonische zwijn.

Omphale bewonderde de dapperheid van haar Herakles en ze vermoedde dat haar slaaf een beroemd held moest zijn. Toen haar bekend werd dat ze Herakles, de grote zoon van Zeus, in haar dienst had, gaf ze hem zijn vrijheid terug en trouwde met hem. Maar Herakles vergat door het weelderige leven in het morgenland de lessen die de Deugd hem op de tweesprong van zijn leven had meegegeven, hij zonk weg in verwijfde wellust. Toen begon zelfs zijn echtgenote Omphale hem te verachten. Ze hulde zich in de leeuwehuid van de held en liet hem vrouwengewaden aantrekken. Hij ging in zijn blinde liefde voor haar zo ver dat hij, aan haar voeten zittend, wol spon. De nek, waarvoor eens de hemel een lichte last was geweest, droeg nu een gouden halssnoer, met juwelen bezette armbanden omspanden de krachtige heldenarmen, op zijn lange lokken prijkte een mijter, een lang vrouwenkleed golfde rond zijn machtige lichaam. Daar zat hij, de spinrok voor zich, tussen de maagden, spon met zijn benige vingers de dikke draad en vreesde het gekijf van zijn meesteres als hij zijn dagtaak niet af had. Als ze goed gehumeurd was moest de man in de vrouwenkleding haar en haar metgezellinnen over de heldendaden uit zijn jeugd vertellen: hoe hij als kind de slangen met zijn handen had gewurgd, hoe hij als jongeling de reus Geryones had gedood, de Hydra de onsterfelijke kop had afgeslagen, de h Hond uit de Hades had gehaald. Met die verhalen vermaakten de vrouwen zich zoals iemand vreugde aan sprookjes beleeft.

Toen zijn dienstjaren bij Omphale voorbij waren, ontwaakte Herakles eindelijk uit zijn verblinding. Vol afgrijzen wierp hij zijn vrouwenkleden af en was direct weer de krachtige zoon van Zeus, een en al heldhaftigheid. Zijn herwonnen vrijheid wilde hij allereerst gebruiken om zich op zijn vijanden te wreken.

DE LATERE HELDENDADEN VAN HERAKLES

Eerst maakte hij zich op om de gewelddadige en eigenmachtige koning Laomedon, de stichter en heerser van Troje, te onderwerpen. Want toen Herakles op de terugtocht van zijn strijd met de Amazonen de door de draak bedreigde dochter van die vorst, Hesione, had bevrijd, weigerde Laomedon hem de afgesproken beloning, de snelle paarden van Ares. Herakles nam slechts zes schepen en een kleine schare krijgers mee. Maar onder hen bevonden zich Griekenlands beroemdste helden: Peleus, Oikleus en Telamon. Herakles was gekleed in zijn leeuwehuid bij Telamon geko-

men, juist toen deze aan de maaltijd zat. Telamon stond van tafel op, reikte de welkome gast een gouden schaal vol wijn en liet hem plaats nemen en drinken. Zeer verheugd over die gastvrijheid hief Herakles zijn handen ten hemel en bad: 'Vader Zeus, als u ooit mijn gebeden genadiglijk hebt verhoord, geef dan de kinderloze Telamon een koene zoon om te erven, zo onkwetsbaar als ik in deze huid van de Nemeïsche leeuw ben!' Nauwelijks was Herakles uitgesproken of Zeus zond hem een reusachtige adelaar. Toen riep Herakles geestdriftig uit: 'Ja Telamon, je zult de zoon hebben die je begeert! Hij zal schitterend zijn als deze koninklijke adelaar en zijn naam zal Aias zijn!'

Toen zette hij zich weer aan tafel. Aansluitend trokken ze, vergezeld door andere helden, tegen Troje ten strijde. Toen ze daar aan land gingen droeg Herakles de wacht over de schepen op aan Oikleus. Zelf trok hij met de andere helden op naar de stad. Intussen had Laomedon ijlings zijn mannen om zich heen verzameld en overviel de schepen van de helden waarbij Oikleus sneuvelde. Toen Laomedon zich weer wilde terugtrekken werd hij door de metgezellen van Herakles omsingeld. Intussen werd de belegering van de stad voortgezet. Telamon doorbrak de muur en was de eerste die de stad binnendrong. Pas na hem kwam Herakles. Het was de eerste keer in zijn leven dat de held zich in dapperheid door een ander zag overtroffen. De jaloezie maakte zich van hem meester. Hij hief zijn zwaard en wilde de voor hem uit lopende Telamon neerslaan. Deze keek echter om en doorzag zijn voornemen. Hij bukte zich snel en stapelde de dichtstbij liggende stenen op elkaar. Op de vraag wat hij daar deed, antwoordde hij: 'Ik richt voor de overwinnaar Herakles een altaar op!' Dat antwoord beschaamde de held. Ze zetten de strijd samen voort en Herakles doodde met zijn pijlen Laomedon en al diens zonen op een na.

Toen de stad veroverd was schonk hij Hesione, Laomedons dochter, als oorlogsbuit aan zijn vriend Telamon. Tevens stond hij haar toe naar eigen keuze een van de gevangenen de vrijheid te geven. Ze koos haar broer Podarkes. 'Hij is van u,' zei Herakles, 'Maar hij moet eerst nog de smaad, een slaaf te zijn, leren kennen. Dan mag u hem vrijkopen voor de prijs die u voor hem genegen bent te geven!' Toen de knaap echt als slaaf was verkocht, rukte Hesione haar kostbare sieraden af en gaf die als losgeld voor haar broer. Zo kreeg hij de naam Priamos (de Losgekochte). Deze naam zullen wij nog vaak tegenkomen.

Hera gunde de halfgod die triomf niet. Op de terugtocht van Troje geraakte hij in een zwaar onweer tot Zeus aan Hera's ingreep in de natuur een einde maakte. Na velerlei avonturen* besloot de held zich op koning Augias te wreken, die hem ook de afgesproken beloning had onthouden. Hij nam zijn stad Elis in en doodde hem en zijn zonen. Hij gaf het koninkrijk aan Phyleus die wegens zijn vriendschap met Herakles door zijn vader was verstoten. Na die overwinning stichtte Herakles de Olympische Spelen. Bij die gelegenheid moet zelfs Zeus in mensengedaante met Herakles hebben geworsteld en overwonnen zijn. Na afloop wenste hij zijn zoon geluk met diens kracht.

* In die tijd wordt gewoonlijk ook de strijd met de Giganten geplaatst die al op pag. 116 en 117 is verhaald.

IX
1e

HERAKLES EN DEIANEIRA

Na nog andere avonturen in de Peloponnesos kwam Herakles in Aitolia bij koning Oineus in Kalydon die een wondermooie dochter, Deianeira, had. Haar schoonheid lokte vele aanbidders aan. Ze woonde aanvankelijk in Pleuron, een andere stad in het koninkrijk van haar vader. Daar was de stroomgod Acheloös als vrijer verschenen die in drie verschillende gedaanten haar vader om haar hand vroeg. De eerste keer kwam hij in de gedaante van een stier, de tweede keer als een glinsterende, kronkelende draak en ten slotte weliswaar in mensengedaante maar met de huid van een stier en van zijn ruige kin stroomde fris bronwater naar beneden. Deianeira gruwde van zo'n afschuwelijke vrijer. Wanhopig smeekte ze de goden om haar dood. De minnaar werd steeds opdringeriger en haar vader toonde zich niet afwijzend om haar aan de stroomgod, die van oeradel was, te geven. Toen verscheen, juist op tijd, Herakles als vrijer. Zijn vriend Meleagros had hem in de onderwereld over de schoonheid van zijn zuster verteld. Hij had al vermoed dat hij de lieflijke jonkvrouw niet zonder strijd zou winnen. Toen de gehoornde stroomgod hem zag komen, zwollen de aderen van zijn stierhuid en hij probeerde zijn horens uit. Toen koning Oineus beide vrijers zo strijdlustig voor zich zag staan, wilde hij geen van de twee machtige liefhebbers door een afwijzend antwoord beledigen en beloofde zijn dochter aan degene die de ander in de strijd zou overwinnen.

Toen begon voor de ogen van de koning, de koningin en hun dochter Deianeira, de woedende tweekamp. Het gelukte Herakles niet de sterke stierhuid van de stroomgod te verwonden en deze trachtte vergeefs zijn tegenstander met horenstoten te kwetsen. Ten slotte werd het gevecht een worstelwedstrijd. Armen en voeten klemden zich aan elkaar vast, het zweet gutste de worstelaars van lichaam en leden en beiden steunden luid onder de bovenmenselijke inspanningen. Ten slotte kreeg de zoon van Zeus de overhand en wierp de sterke stroomgod op de grond. Deze veranderde zich terstond in een slang. Maar Herakles greep hem en zou hem hebben gewurgd als niet Acheloös plotseling de gedaante van een stier had aangenomen. Maar Herakles liet zich niet in de war brengen en greep het ondier bij een horen en slingerde hem met zoveel kracht weg dat de horen afbrak. Nu gaf de stroomgod zich gewonnen en hij liet de bruid aan de overwinnaar. Acheloös, die indertijd van de nimf Amaltheia de hoorn des overvloeds, gevuld met allerlei fruit, granaatappels en druiven, had gekregen, ruilde dat geschenk in tegen zijn eigen hoorn die Herakles had afgebroken.

Het huwelijk van de held bracht geen verandering in zijn levenswijze teweeg. Hij snelde als tevoren van avontuur naar avontuur en toen hij weer eens bij zijn echtgenote en haar vader thuis was, moest hij wegens een ongewilde doodslag op een knaap, die hem bij de maaltijd het water om de handen te wassen moest aanreiken*, weer vluchten. Daarbij werd hij vergezeld door zijn jonge vrouw en zijn kleine zoon Hyllos.

* De knaap Eunomos, die aan de tafel van Oineus de gasten bediende, zag iets over het hoofd. De held wilde hem daarvoor een lichte tik geven, maar tegen zijn wil viel zijn zware hand zo hard op de knaap dat deze dood neerviel. De vader vergaf die onopzettelijke daad, maar de held legde zichzelf de straf van een verbanning op.

IX
2e

HERAKLES EN NESSOS

De reis ging van Kalydon naar Herakles' vriend Keyx in Trachis. Het was de noodlottigste tocht die Herakles ooit had gemaakt. Toen hij namelijk bij de rivier de Euenos was gekomen, trof hij daar de Kentaur Nessos die tegen een beloning de reizigers op zijn handen over de rivier placht te zetten. De Kentaur beweerde dat voorrecht van de goden te hebben gekregen wegens zijn eerlijkheid. Herakles zelf had hem niet nodig. Met machtige schreden doorwaadde hij de stroom. Deianeira zou echter door Nessos worden overgezet. De Kentaur nam de echtgenote van Herakles op zijn schouders en droeg haar rustig door het water. Halverwege de stroom echter waagde hij het haar, betoverd door haar schoonheid, op brutale wijze aan te raken. Herakles, die al aan de overkant was, hoorde haar kreet om hulp en keerde zich snel om. Toen hij haar in de macht van de behaarde halfmens zag, bezon hij zich geen moment, haalde een pijl uit zijn koker en schoot Nessos, die juist met zijn buit de oever opklom, in de rug. Deianeira had zich losgemaakt uit de armen van de Kentaur en wilde naar haar echtgenoot snellen, toen de stervende, die in de dood nog op wraak zon, haar toeriep: 'Luister, dochter van Oineus! Omdat jij de laatste bent die ik heb gedragen, zul je mijn erfgenaam zijn. Vang het bloed op dat uit mijn doodsmond stroomt! Het zal je als tovermiddel van pas komen. Als je daarmee het hemd van je man verft, zal hij nooit een andere vrouw dan jou liefhebben!'

Na die boosaardige erflating stierf hij. Hoewel Deianeira niet aan de liefde van haar man twijfelde, deed ze toch het ronkende bloed in een beker en stopte deze weg zonder Herakles daar iets van te zeggen. Beiden kwamen na nog enkele avonturen veilig bij Keyx, de gastvrije koning van Trachis, in Thessalia aan en vestigden zich daar met hun metgezellen uit Arkadia die Herakles overal volgden.

IX
3e

HET EINDE VAN HERAKLES

De laatste strijd die Herakles goed doorstond was zijn veldtocht tegen Eurytos, de koning van Oichalia, die hem eens zijn dochter Iole had geweigerd. Hij bracht een groot leger bijeen en trok naar Euboia om Eurytos en zijn zonen in hun hoofdstad Oichalia te belegeren. Ook nu bleef de zege hem trouw. De burcht werd verwoest, de koning met zijn drie zonen gedood en de stad met de grond gelijk gemaakt. De nog altijd jonge en schone Iole werd de gevangene van Herakles.

Ondertussen wachtte Deianeira thuis op bericht van haar man. Eindelijk hoorde ze vreugdekreten in het paleis. Een bode kwam aangesneld. 'Uw gemaal,' zo zei hij, 'nadert als overwinnaar! Zijn dienaar Lichas maakt juist het nieuws aan het volk bekend. Zijn eigen aankomst is vertraagd omdat hij Zeus het verschuldigde dankoffertje brengt.'

Weldra verscheen Lichas en in zijn gezelschap de gevangenen. 'Heil u, echtgenote van mijn heer,' zei hij tegen Deianeira, 'Herakles' rechtvaardige zaak werd gezegend, de stad is onderworpen. Maar de gevangenen die wij brengen moet u schonen, laat uw echtgenoot u zeggen, vooral de ongelukkige jonkvrouw die zich nu aan uw

voeten werpt.' Deianeira keek medelijdend naar het schone jonge meisje. Ze tilde haar van de vloer op en vroeg: 'Wie bent u? U schijnt niet gehuwd en van hoge afkomst te zijn! Zeg mij, Lichas, wie zijn de ouders van deze jonkvrouw?'

'Hoe moet ik dat weten? Waarom vraagt u dat?' antwoordde de afgezant ontwijkend. Maar zijn gezichtsuitdrukking verried dat hij iets verzweg. 'Zij is,' liet hij na enig weifelen volgen, 'beslist niet uit een van de nederigste huizen van Oichalia.' Het meisje zuchtte slechts en zweeg. Deianeira vroeg daarom niet verder, maar gaf opdracht het meisje naar binnen te brengen en vriendelijk te behandelen. Terwijl Lichas gevolg gaf aan dat bevel, trad de eerste bode op zijn meesteres toe en fluisterde: 'Vertrouw de afgezant van uw echtgenoot niet, Deianeira! Hij verzwijgt de waarheid voor u. Uit zijn eigen mond heb ik gehoord dat Herakles alleen ter wille van die jonkvrouw de burcht Oichalia heeft veroverd. Het is Iole, de dochter van Eurutos, waarvan Herakles hield voor hij u leerde kennen. Niet als uw slavin, maar als uw medeminnares, als bijvrouw is ze in uw huis gekomen.'

Dat bedroefde Deianeira zeer. Maar ze vermande zich en riep de dienaar van haar man, Lichas, bij zich. Deze zwoer aanvankelijk bij Zeus dat hij de waarheid had gesproken en niet wist wie de ouders van de jonkvrouw waren. Deianeira bezwoer hem Zeus niet langer te bespotten. 'Ook al betreur ik de ontrouw van mijn echtgenoot,' zei ze wenend tegen hem, 'ik ben niet zo onrechtvaardig om die jonkvrouw, die mij nooit iets heeft aangedaan, de schuld te geven. Ik heb medelijden met haar want haar schoonheid heeft haar haar levensgeluk gekost, ja haar gehele vaderland in het ongeluk gestort!' Toen Lichas haar zo verstandig hoorde spreken, bekende hij alles. Daarop liet Deianeira hem zonder verwijten gaan en beval hem slechts zo lang te wachten tot ze voor haar echtgenoot voor de grote schare gevangenen, die hij haar had gestuurd, een tegengeschenk gereed had gemaakt.

Ver van het vuur en verborgen voor het licht had Deianeira volgens de aanwijzingen van de Kentaur de zalf, die ze van het giftige bloed uit zijn wond had bereid, in een schuilplaats bewaard. Aan dat tovermiddel, dat ze voor iets onschuldigs hield waarmee ze alleen het hart en de trouw van haar echtgenoot kon terugwinnen, dacht ze nu voor het eerst weer terug. Ze sloop naar het vertrek en wreef een kostbaar hemd met die zalf in. Ze gebruikte schapewol om de zalf gelijkmatig te verdelen. Daarna pakte ze het bloedrode kleed keurig gevouwen in een kistje. De vuile wol wierp ze achteloos op de grond. Buiten overhandigde ze Lichas haar geschenk voor haar echtgenoot.

'Breng mijn echtgenoot,' zei ze, 'dit gewaad. Ik heb het zelf vervaardigd. Geen ander zal het dragen dan hij. Ook mag hij het niet aan vuur of zonneschijn blootstellen eer hij het op de feestelijke offerdag aan de goden heeft getoond. Want die gelofte heb ik gedaan. Dat ik het ben die hem die boodschap brengt, zal hij aan deze zegelring herkennen die ik u toevertrouw.' Lichas beloofde alles over te brengen zoals zijn meesteres het hem had opgedragen. Hij snelde met zijn gift naar Euboia om zijn heer niet langer zonder bericht van thuis te laten. Er verliepen enige dagen en de oudste zoon van Herakles en Deianeira, Hyllos, was zijn vader tegemoet gesnel om hem over te halen zijn terugkeer te bespoedigen. Intussen had Deianeira toevallig het vertrek weer betreden waar ze het tovergewaad had gezalfd. Ze vond op de grond de wol die aan de zonneschijn was blootgesteld geweest en verwarmd. Die aanblik ontstelde haar want de wol was tot stof vergaan en uit de resten stegen gifti-

ge schuimbellen op.

Een vreselijk vermoeden rees in de ontstelde vrouw op en ten prooi aan een verschrikkelijke onrust dwaalde ze door het paleis.

Eindelijk kwam Hyllos terug maar zonder zijn vader. 'O moeder,' riep hij haar verachtelijk toe, 'ik zou wensen dat u nooit geleefd had en u niet mijn moeder was!' De vorstin schrok hevig. 'Kind,' antwoordde ze, 'wat is er dan?' - 'Ik kom van het voorgebergte Kenaion, moeder,' antwoordde haar zoon en zijn stem werd bijna verstikt door snikken. 'U bent het die mij van mijn vader hebt beroofd!' Deianeira werd doodsbleek, maar ze beheerste zich en vroeg: 'Van wie weet je dat, mijn zoon? Wie durft mij van zulk een onmenselijke daad te beschuldigen?' - 'Ik heb mij met eigen ogen van het lot van mijn vader overtuigd,' ging de jongeling verder. 'Ik trof hem in het voorgebergte Kenaion waar hij Zeus op vele dankaltaren tegelijk brandoffers wilde brengen. Toen verscheen Lichas met uw geschenk, uw vervloekte hemd. Vader trok het direct aan en zo getooid begon hij met het offeren van twaalf forse stieren. Vader bad aanvankelijk zeer rustig. Maar ineens, toen de offergloed reeds naar de hemel vlamde, brak het zweet hem uit, het gewaad scheen als door een smid gesmeed aan zijn lichaam te kleven en er voer een stuiptrekking door zijn gehele lichaam. Alsof hij door een adder werd gebeten, schreeuwde de gekwelde om Lichas, de onschuldige bringer van uw giftige geschenk. Lichas kwam en herhaalde onbevagen zijn opdracht. Vader greep hem bij een voet en slingerde hem tegen de rotsen van de zee zodat hij verbrijzeld in het water verdween. Het gehele volk schreeuwde het uit bij die daad, maar niemand dorst de razende held te benaderen. Nu eens rolde hij schreeuwend over de grond, dan weer sprong hij overeind. Hij vervloekte u en uw echtverbintenis. Ten slotte riep hij tegen mij: "Zoon, als je medelijden met je vader hebt, vaar dan zonder uitstel met hem weg, opdat ik niet in een vreemd land sterf." Wij brachten de stakker aan boord en brullend van pijn is hij hier aangekomen. Weldra zult u hem levend of dood voor u zien. Dat is uw werk, moeder. U hebt de grootste aller helden laaghartig vermoord!'

Zonder zich te rechtvaardigen liet Deianeira haar wanhopige zoon alleen. Het huispersoneel, dat zij haar geheim van het liefdestovermiddel van Nessos vroeger al had toevertrouwd, maakte de knaap duidelijk dat hij in zijn drift zijn moeder onrecht had gedaan. Hij snelde de arme achterna maar hij kwam te laat. Ze lag dood op de legerstede van haar echtgenoot. Haar borst was met een tweesnijdend zwaard doorboord. De zoon omarmde wenend het lijk en strekte zich naast haar uit, diep bedroefd over zijn voorbarige woorden. De aankomst van zijn vader schrok hem op. 'Zoon,' riep deze. 'Zoon, waar ben je? Trek toch het zwaard tegen je vader, sla mij het hoofd af en heel zo de pijn die je moeder mij bezorgd heeft!' Toen wendde hij zich vertwijfeld tot de omstanders, stak zijn armen omhoog en riep: 'Geen speer, geen wild dier, geen leger Giganten heeft mij overwonnen. De hand van een vrouw heeft dit alles bewerkstelligd! Daarom zoon, help mij en straf je moeder!'

Toen echter Herakles uit de mond van zijn zoon Hyllos vernam dat zijn moeder onopzettelijk de oorzaak van zijn ongeluk was geworden en zij haar schuld met zelfmoord had geboet, was hij onthutst. Hij verloofde zijn zoon nog met de gevangen Iole die hem zelf zo lief was geweest. Aangezien een orakel van Delphi had geluid dat hij op de berg Iota, die tot het gebied van Trachis behoorde, zijn leven moest besluiten, liet hij zich ondanks zijn pijnen naar de top van die berg dragen. Daar

werd een brandstapel opgericht waarop hij plaatsnam. Nu beval hij de zijnen het hout aan te steken. Maar niemand wilde hem die treurige liefdesdienst bewijzen. Uiteindelijk nam op de dringende smeebeden van de door pijn tot vertwijfeling gebrachte Herakles zijn vriend Philoktes daartoe het besluit. Als dank reikte Herakles hem zijn onoverwinnelijke pijlen en zijn zegenrijke boog. Direct nadat de brandstapel was aangestoken sloegen bliksemstralen uit de hemel naar beneden en kwamen de vlammen te hulp. Toen zakte een wolk naar de houtstapel omlaag en droeg de onsterfelijke onder donderslagen naar de Olympos omhoog. Toen de brandstapel tot as was geworden en Iolaos en de andere vrienden naderbij traden om het gebeente van de held bijeen te zoeken, vonden ze niets. Er was geen twijfel aan dat Herakles, volgens de oude godenverklaring, uit de kring der mensen naar die der hemelingen was overgeplaatst. Ze brachten hem een dodenoffer en wijdden hem zo tot een allengs door geheel Griekenland vereerde godheid. In de hemel ontving zijn vriendin Athena de tot god geworden Herakles en leidde hem binnen in de kring der onsterfelijken. Hera verzoende zich met hem en gaf hem haar dochter Hebe, de godin van de eeuwige jeugd, tot echtgenote en zij schonk hem onsterfelijke kinderen.

DE HERAKLIDEN

DE HERAKLIDEN VLUCHTEN NAAR ATHENE

Toen Herakles naar de hemel was overgeplaatst en zijn neef Eurystheus, de koning van Argos, hem niet meer behoefde te vrezen, vervolgde deze met zijn wraak de kinderen van de halfgod die met Alkmene, de moeder van de held, in Mykenai, de hoofdstad van Argos, woonden. Ze onttrokken zich aan zijn vervolging en vluchtten naar koning Keyx in Trachis. Toen Eurystheus hun uitlevering verlangde en het kleine vorstendom met een oorlog dreigde, voelden ze zich daar niet meer veilig. Ze verlieten Trachis en vluchtten door Griekenland. Iolaos, vriend en neef van Herakles, zoon van Iphikles, nam bij hen de plaats van hun vader in. Zoals deze in zijn jonge jaren alle avonturen en inspanningen met Herakles had gedeeld, zo deelde hij nu, reeds vergrijsd, het lot van de kinderen van zijn vriend en sloeg zich met hen door de wereld. Hun bedoeling was het bezit van de Peloponnesos, dat hun vader had veroverd, veilig te stellen. Zo kwamen ze, achtervolgd door Eurystheus, in Athene waar Demophoön, een zoon van Theseus, regeerde die de onrechtmatige bezitter van de troon, Menestheus, had verdreven. In Athene sloeg de schare op de Agora, of markt, bij het altaar van Zeus haar kamp op en smeekte de bescherming van het Atheense volk af. Maar ook hier werden ze door een heraut van koning Eurystheus lastig gevallen. Hij sprak honend tot Iolaos: 'U meent zeker hier een veilige bescherming gevonden te hebben, Iolaos! Maar wie zou het wagen de machtige Eurystheus tot zijn vijand te maken! Daarom verdwijnt met uw gehele troep naar Argos waar u na een rechtsgeldig oordeel de steniging wacht!' Iolaos antwoordde afgemeten: 'Nee! Dit altaar is een plaats die mij niet alleen tegen u, maar zelfs tegen de legers van uw meester zal beschermen. Het is het land van de vrijheid waarin wij ons gered hebben.' – 'Weet dan,' antwoordde Kopreus – zo heette de heraut – 'dat ik niet alleen kom. Achter mij staat een macht die uw beschermelingen snel van deze zogenaamde vrijplaats zal verdrijven!'

Toen wendde Iolaos zich met luide stem tot de inwoners van Athene: 'Gij vrome burgers,' riep hij, 'sta niet toe dat de beschermelingen van Zeus met geweld worden weggevoerd, dat de goden onteerd en uw gehele stad met smaad wordt bevlekt!' Op die schreeuw om hulp stroomden de Atheners van alle kanten de markt op en zagen de schare vluchtelingen bij het altaar zitten. 'Wie is die eerbiedwaardige grijsaard? Wie zijn die schone jongelingen?' zo klonk het van honderd lippen tegelijk. Toen ze hoorden dat het zonen van Herakles waren die hun om bescherming smeekten, werden de burgers door medelijden en eerbied bevangen en ze bevelen de heraut zich van het altaar te verwijderen en zijn wensen aan de koning van het land voor te leggen. 'Wie is de koning van dit land?' vroeg Kopreus beschroomd. 'Het is een man,' luidde het antwoord, 'op wiens uitspraak als scheidsrechter u rustig kunt vertrouwen. Demophoön, de zoon van de onsterfelijke Theseus, is onze koning.'

DEMOPHOON

Weldra had het bericht, dat de markt door vluchtelingen was bezet en een vreemd leger met een heraut was verschenen om hun uitlevering te eisen, de koning in zijn burcht bereikt. Hij begaf zich naar de markt en vernam uit de mond van de heraut wat Eurystheus wenste. 'Ik ben uit Argos,' begon Kopreus, 'en degenen die ik wil wegvoeren zijn ook uit Argos, zij zijn onderdanen van mijn heer. U zult niet zo onverstandig zijn, zoon van Theseus, dat u als enige heerser in geheel Griekenland om deze vluchtelingen een oorlog met Eurystheus wilt beginnen.'

Demophoön was een wijs en bedachtzaam man. 'Hoe kan ik,' antwoordde hij, 'de zaak juist zien en een beslissing nemen als ik niet beide partijen heb gehoord. Daarom spreek, aanvoerder van deze jongelingen. Wat hebt u te zeggen?' Iolaos verhief zich van de treden van het altaar, boog eerbiedig voor de koning en begon: 'Koning, voor de eerste keer zie ik dat ik in een vrije stad ben, want hier wordt naar iemand geluisterd. Overal elders ben ik met mijn beschermelingen verstoten zonder dat men mij gehoor had geschonken. Eurystheus heeft ons uit Argos verdreven. Geen uur langer mochten wij in zijn land blijven. Hoe kan hij ons nu nog onderdanen noemen en op mij en deze jongelingen aanspraak maken als hij ons toch van alle rechten van onderdanen heeft beroofd? Moet een vluchteling uit Argos soms geheel Griekenland mijden? Neen, zeker Athene niet! De inwoners van deze heldhaftige stad zullen de zonen van Herakles niet uit hun land verjagen. Hun koning zal de bescherming vragenden niet van het godenaltaar laten wegsleuren. Wees getroost mijn kinderen. Wij zijn in het land van de vrijheid, wij verkeren bij verwanten. Want, koning van dit land, u herbergt geen vreemdelingen. Uw vader Theseus en Herakles, de vader van deze vervolgde kinderen, waren beiden kleinzoons van Pelops. Ja, de vader van deze kinderen heeft uw vader uit de onderwereld bevrijd.'

De koning reikte Iolaos de hand en zei: 'Een drievoudige reden verplicht mij uw verzoek niet af te wijzen. Eerst Zeus en dit heilige altaar, vervolgens een verwantschap en ten slotte de weldaden die Herakles mijn vader heeft bewezen. Als ik toestond dat men u van het altaar wegsleurde, dan zou dit land niet meer het land van de vrijheid zijn, van de godenvrees en van de deugd! Daarom heraut, keer naar Mykenai terug en zeg dat uw heerser. Nimmer zal ik toestaan dat u deze vluchtelingen met u wegvoert.'

'Ik ga,' sprak Kopreus en hief dreigend zijn herautenstaf, 'maar ik kom terug met het leger. Tienduizend schilddraggers wachten slechts op een wenk van mijn koning. Hij zelf zal hun aanvoerder zijn. Zijn leger ligt al aan uw grens.' – 'Ga naar de Hades,' sprak Demophoön verachtelijk. 'Ik vrees u en uw Argos niet!'

Nu sprongen de zonen van Herakles, een schare bloeiende jongelingen en knapen, verheugd van het altaar op en begroetten hun grootmoedige redder. Iolaos nam nog een keer het woord voor hen en dankte de koning en de burgers van de stad.

Koning Demophoön trof nu alle voorbereidingen om het leger van zijn nieuwe vijand goed te kunnen ontvangen. Hij verzamelde de zieners en verordeneerde plechtige offers. Hij wilde Iolaos en zijn beschermelingen woonruimte in het paleis aanwijzen. Maar Iolaos verklaarde dat hij het altaar van Zeus niet wilde verlaten en met zijn mensen daar blijven en voor het heil van de stad bidden. 'Eerst wanneer de zege met de hulp van de goden is behaald,' sprak hij, 'zullen we onze moede lichamen

onder het dak van onze gastvrije vrienden onderbrengen.'

Ondertussen beklom de koning de hoogste toren van zijn burcht om het naderende leger van de vijand gade te slaan. Toen verzamelde hij de strijdmacht van de Atheners, trof alle oorlogsmaatregelen, beraadslaagde met de zieners en was gereed om de plechtige offers te brengen. Toen kwam Demophoön met snelle schreden en ontdeek gezicht op Iolaos af. 'Wat moet ik doen, vrienden,' riep hij hun bezorgd tegemoet. 'Mijn leger staat weliswaar klaar om de vijand te ontvangen, maar de uitspraak van de zieners verbindt de zege aan een voorwaarde waaraan niet voldaan kan worden. De orakelspreuk luidt: 'U moet geen kalf noch een stier slachten, maar een jonkvrouw uit een edel geslacht offeren. Slechts dan moogt u, slechts dan vermag deze stad op overwinning of redding hopen. Wat moet ik doen? Ik zelf heb dochters. Maar wie kan van een vader een dergelijk offer verlangen? En welke andere voorname burger zal mij zijn dochter geven, als ik het al zou aandurven dat te vragen? Er zou een burgeroorlog uitbreken.'

Verschrikt hoorden de zonen van Herakles de woorden van hun beschermer aan. 'Wee ons,' riep Iolaos. 'Wij lijken schipbreukelingen die reeds het strand hebben bereikt en door de storm weer in zee worden geslingerd! IJdele hoop, waarom hebt u ons in slaap gewiegd? We zijn verloren, kinderen. Nu zal hij ons toch uitleveren en wij kunnen het hem niet eens kwalijk nemen!' Maar opeens verscheen er een straal-tje hoop in de ogen van de grijsaard. 'Weet u wat ons redden kan? Lever mij in plaats van de zonen van Herakles aan Eurystheus uit. Stellig wil hij mij, de trouwe metgezel van de grote held, een smadelijke dood bezorgen. Ik ben een oude man. Gaarne offer ik mijn leven voor deze jongelingen!'

'Uw aanbod is edel,' antwoordde Demophoön bedroefd, 'maar het kan ons niet helpen. Denkt u dat Eurystheus zich met de dood van een grijsaard tevreden zal stellen? Neen, hij wil het geslacht van Herakles uitroeien! Weet u een andere oplossing, zo zeg hem mij. Deze deugt niet.'

MAKARIA

Het luide gewееklaag over de wrede orakelspreuk drong tot in de koningsburcht door. Daar had Demophoön kort na de komst van de vluchtelingen de bejaarde moeder van Herakles, Alkmene, door ouderdom en leed gebogen, en diens mooie dochter Makaria, die Deianeira hem had geschonken, voor de blikken van de nieuwsgierigen verborgen. Alkmene, hoogbejaard en in zichzelf gekeerd, ontging alles wat zich buiten afspeelde. Haar kleindochter echter luisterde naar het gewееklaag. Angst om het lot van haar broers beving haar en ze begaf zich ijlings naar de markt. Ze hield zich een poosje in de menigte schuil en kwam op die manier te weten in welke nood Athene en de Herakliden verkeerden en hoe de noodlottige orakelspreuk luidde die iedere uitweg scheen te blokkeren. Met vaste tred verscheen ze daarom voor koning Demophoön en zei: 'U zoekt een offer dat u de gelukkige afloop van de oorlog verzekert en door wier dood mijn broers voor de woede van de tiran beschermd kunnen worden. Hebt u er niet aan gedacht dat de dochter van

Herakles in uw midden vertoefd? Ik bied mij aan als offer dat de goden welgevallig moet zijn omdat het vrijwillig wordt aangeboden. Wanneer deze stad voor de nakomelingen van Herakles een oorlog wil aangaan en honderden van haar zonen wil offeren, zou er dan onder zijn nakomelingen ook niet een te vinden zijn die bereid is door zijn offer de overwinning te verzekeren? Wij zouden niet waard zijn om gered te worden als geen van ons zo dacht.'

Iolaos en alle omstanders zwegen geruime tijd. Ten slotte zei de aanvoerder der Herakliden: 'Je hebt je je vader waardig getoond. Mij komt het rechtvaardiger voor als alle dochters van je stam bijeen zouden komen om het lot te laten beslissen wie voor je broers sterven moet.' – 'Ik wens niet door het lot te sterven,' antwoordde Makaria blijmoedig, 'maar uit vrije wil. Maar aarzel niet langer, opdat de vijand u niet overvalt en de orakelspreuk haar waarde verliest.'

Zo ging de edelmoedige jonkvrouw, door de edelste vrouwen van Athene begeleid, vrijwillig de dood in.

DE REDDENDE SLAG

Vol bewondering keken de koning en de burgers van Athene haar na. Maar het lot stond hun niet toe zich aan hun gedachten en gevoelens over te geven. Want nauwelijks was Makaria verdwenen of een opgewekt kijkende bode kwam naar het altaar gesneld. 'Waar is Iolaos?' riep hij. 'Ik heb een blijde tijding voor hem!' Iolaos verhief zich van het altaar, maar hij kon de diepe smart niet uit zijn trekken bannen. 'Kent u mij niet meer?' vroeg de bode. 'Ik ben de oude dienaar van Hyllos die een zoon van Herakles en Deianeira is. U weet dat mijn heer zich op de vlucht van u gescheiden heeft om bondgenoten te werven. Nu is hij nog juist op tijd met een machtig leger aangekomen.' Er ging een blijde beroering door de schare der vluchtelingen die zich ook aan de andere burgers mededeelde. De oude Iolaos verspilde verder geen woorden. Hij liet zich strijdwapens brengen en gespte een harnas aan. Hij beval de kinderen van zijn vriend en hun grootmoeder in de hoede van de oudste Atheners aan die in de stad achterbleven. Met de jonge manschappen en hun koning Demophoön rukte hij uit om zich bij het leger van Hyllos aan te sluiten. Toen nu de schare was verenigd en in slagorde stond opgesteld tegenover de onafzienbare rijen van het reusachtige leger van koning Eurystheus, stapte Hyllos uit zijn strijdswagen. Hij stelde zich op in de smalle doorgang die het vijandelijke leger had vrijgelaten en riep de koning van Argos toe: 'Vorst Eurystheus! Eer het nutteloze bloedvergieten begint en twee grote steden elkaar om slechts enkele mensen gaan beoorlogen, hoor mijn voorstel! Laat ons beiden in een eerlijke tweekamp de strijd beslissen. Val ik door uw hand, dan moogt u mijn broers met u voeren en met hen doen wat u wilt. Verliest u echter, dan zal mijn vaders waardigheid en zijn heerschappij in de Peloponnesos voor mij en al de zijnen verzekerd zijn!'

Het leger der bondgenoten gaf door luide kreten zijn bijval te kennen en ook uit de rijen der tegenstanders kwam een instemmend gemurmel. Alleen Eurystheus, die reeds voor Herakles zijn lafheid had getoond, waagde het ook nu niet zijn leven op

het spel te zetten en hij verliet zijn plaats aan het hoofd van de troepen niet. Hyllos keerde nu naar zijn eigen leger terug, de zieners offerden en weldra klonk de strijdkreet. 'Medeburgers,' riep Demophoön de zijnen toe, 'bedenk dat u voor uw huis en haard, voor de stad strijdt die u geboren en gevoed heeft!' In het andere kamp bezwoer Eurystheus de zijnen, Argos en Mykenai niet te schande te maken. Nu klonken de Tyrrheense trompetten, schilden knalden tegen elkaar, wangedruis, speerstoten en zwaardgeklletter weerklonken en daar tussen door het geschreeuw van de gewonden. Een ogenblik wankelden de bondgenoten der Herakliden voor de vijandelijke lansaanslag die hun rijen dreigde te doorbreken. Maar weldra sloegen ze de vijand terug en drongen zelf voorwaarts. Nu ontstond een handgemeen dat de strijd lange tijd onbeslist deed lijken. Ten slotte echter begonnen de vijandelijke rijen te wankelen, hun zwaar bewapenden en hun strijdwapens sloegen op de vlucht en stoven weg.

Toen werd ook in Iolaos de strijd lust wakker en toen Hyllos op zijn strijdswagen langs reed, stak hij zijn rechterhand op en vroeg de jongeling of hij in zijn plaats de wagen mocht bestijgen. Hyllos maakte eerbiedig plaats voor de vriend van zijn vader. Hij stapte uit en de oude Iolaos nam zijn plaats in. Het viel hem niet licht met zijn oude handen het vierspan te beteugelen, maar hij dreef het vastberaden voorwaarts. Bij het heilgdom van de Pallenische Athene* zag hij de vluchtende wagen van Eurystheus in de verte wegstuiven. Toen stond hij op in zijn wagen en smeekte Zeus en Hebe, de godin van de jeugd, de onsterfelijke echtgenote van zijn naar de Olympos overgeplaatste vriend Herakles, hem alleen voor die ene dag van de slag weer de kracht van een jongeling te geven, zodat hij zich op de vijand van Herakles zou kunnen wreken. Toen gebeurde er een groot wonder. Twee sterren daalden uit de hemel en zetten zich op het juk van de paarden en tegelijk werd de gehele wagen in een donkere nevel gehuld. Dat duurde slechts enkele ogenblikken. Toen waren sterren en nevel weer verdwenen en daar stond de verjongde Iolaos, met bruine lokken, rechte rug en de krachtige armen van een jongeling. Vast lagen de teugels van het vierspan in zijn handen. Zo stormde hij voorwaarts en haalde Eurystheus in bij de ingang van een dal waarin hij wilde vluchten. Eurystheus herkende zijn achtervolger niet en weerde zich vanaf zijn wagen. Maar Iolaos overwon met zijn door de goden verleende kracht. Hij dwong zijn oude tegenstander uit te stappen, bond hem in zijn eigen wagen vast en voerde hem naar het leger der bondgenoten. Nu was de slag gewonnen. Het van zijn aanvoerder beroofde leger sloeg op de vlucht. Alle zonen van Eurystheus en talloze krijgers waren gedood en weldra was geheel Attika van vijanden gezuiverd.

* Pallene, een plaats in Attika waar een wereldberoemde tempel van Athena stond, lag ongeveer drie uur ten noordoosten van Athene op de weg naar Marathon.

Het zegevierende leger was in Athene teruggekeerd en Iolaos, die zijn oude gedaante weer had teruggekregen, voerde de vernederde vervolger van het heldengeslacht aan handen en voeten geboeid voor Herakles' moeder. 'Kom je eindelijk!' riep de oude vrouw hem toe. 'Heeft na zo lange tijd eindelijk de wrekende gerechtigheid der goden je achterhaald? Kijk je tegenstander recht in de ogen. Jij bent het dus die mijn zoon zo vele jaren lang met werk en smaad hebt overladen, hem hebt uitgezonden om giftige slangen en grimmige leeuwen uit te roeien opdat hij in de strijd zou vallen; jij hebt hem naar het duistere rijk van Hades gejaagd opdat hij daar vastgehouden zou worden! En nu wenste jij mij, zijn moeder, en zijn kinderen uit Griekenland te verdrijven? Maar je bent op mannen en op een vrije stad gestoten die geen vrees voor je koesterden. Nu is het aan jou om te sterven en je mag je gelukkig prijzen dat je slechts behoeft te sterven, want je hebt het verdiend dat men je langzaam dood martelt!'

Eurystheus vermande zich en zei met geveinsde koelbloedigheid: 'Ik verzet mij niet tegen de dood. Alleen wil ik het volgende te mijner rechtvaardiging zeggen. Het was niet mijn wil dat ik Herakles' tegenstander werd. Hera, de godin, was het die mij opdroeg die strijd aan te binden. Alles wat ik gedaan heb is op haar bevel gebeurd. Aangezien ik tegen mijn wil de machtige man en halfgod tot een vijand had gemaakt, moest ik toch alles in het werk stellen om mij tegen zijn toorn te beschermen. Daarom moest ik na zijn dood zijn geslacht vervolgen dat uit louter vijanden van mij en wreckers van hun vader bestond. Doe met mij wat u wilt. Het smart mij niet, mijn leven te moeten laten.'

Zo sprak Eurystheus en hij scheen zich rustig in zijn lot te schikken. Hyllos zelf sprak voor de gevangene en de burgers van Athene beriepen zich op de grootmoedigheid van hun stad, die overwonnen boosdoeners placht te begenadigen. Maar Alkmene was onverbiddelijk. Zij dacht aan al het lijden dat haar onsterfelijke zoon op aarde had moeten doorstaan toen hij in dienst van deze koning was. Zij dacht aan de dood van haar geliefde kleindochter die vrijwillig in de dood was gegaan om de zege op Eurystheus te verzekeren. Zij stelde zich het lot voor van haarzelf en al haar kleinkinderen als Eurystheus als overwinnaar en niet als gevangene voor haar zou hebben gestaan.

'Neen, hij moet sterven!' riep ze. Toen wendde Eurystheus zich tot de Atheners en sprak: 'U mannen, die hier grootmoedig voor mij hebt gesproken, zal mijn dood geen onheil brengen. Wanneer u mij eervol ter aarde bestelt daar waar het noodlot mij heeft achterhaald, namelijk bij de tempel van de Pallenische Athena, dan zal ik als een heilbrengende geest de grenzen van uw land bewaken zodat geen leger ze ooit zal overschrijden. Want weet, eens zullen de nakomelingen van deze jongelingen en kinderen, die u nu beschermt, u overvallen en uw weldaad van nu slecht belonen. Dan zal ik, de gezworen vijand van het geslacht Herakles, uw redder zijn.' Met die woorden ging hij onverschrokken in de dood.

De Herakliden zegden hun beschermer Demophoön hun eeuwige dankbaarheid toe en verlieten Athene onder leiding van hun broer Hyllos en hun vaderlijke vriend Iolaos. Ze vonden nu overal bondgenoten en trokken hun vaderlijk erfdeel, de Peloponnesos, binnen. Een jaar lang streden ze tot ze alle steden behalve Argos onderworpen hadden. In die tijd woedde op het ganse eiland de pest waaraan geen einde scheen te komen. Ten slotte vernamen de Herakliden uit een godsspreuk dat zij zelf de schuldigen van dit ongeluk waren omdat ze naar hun land waren teruggekeerd voor ze daartoe het recht hadden. Daarom verlieten ze de reeds veroverde Peloponnesos, keerden terug naar Attika en woonden daar op de velden van Marathon. Hyllos had ondertussen volgens de wens van zijn vader de schone jonkvrouw Iole gehuwd waar Herakles zelf eens om had geworven, en hij zon doorlopend op een middel om in het bezit van zijn vaders erfenis te komen. Hij wendde zich opnieuw tot het orakel van Delphi en dit gaf hem ten antwoord: 'Wacht op de derde vrucht, dan zal u de terugkeer gelukken.' Hyllos legde dat uit als de veldvruchten van het derde jaar en wachtte geduldig de derde zomer af en viel toen opnieuw met een leger de Peloponnesos binnen.

Na de dood van Eurystheus was Atreus, kleinzoon van Tantalos en zoon van Pelops, koning van Mykenai geworden. Deze sloot bij de nadering van de vijandelijke Herakliden een bondgenootschap met de inwoners van de stad Tegea en andere naburige steden en ging de vijand tegemoet. Maar Hyllos, die Griekenland wilde sparen, deed alles om de strijd door een tweekamp te beslechten. Hij daagde een van zijn tegenstanders, welke dan ook, voor die strijd uit en stelde, vertrouwend op de orakelspreuk, de voorwaarde dat wanneer hij zou zegeviere de Herakliden het oude rijk van Eurystheus zonder verdere strijd konden innemen; werd hij echter verslagen dan zouden de nakomelingen van Herakles gedurende vijftig jaar de Peloponnesos niet meer betreden. Toen die uitdaging in het vijandelijke kamp bekend werd, verhief zich Echemos, de koning van Tegea, een koene vechter, en nam de uitdaging aan. Beiden streden met grote dapperheid. Uiteindelijk moest Hyllos het onderspit delven. Stervend dacht hij met bitterheid aan de dubbelzinnigheid van de orakelspreuk. Zoals overeengekomen verlieten de Herakliden de Peloponnesos en vestigden zich weer in de omgeving van Marathon.

De vijftig jaren gingen voorbij zonder dat de kinderen van Herakles er aan dachten om in strijd met de overeenkomst hun erfand opnieuw te veroveren. Intussen was Kleodaios, de zoon van Hyllos en Iole, een man van over de vijftig geworden. Daar de termijn nu was afgelopen en zijn handen niet meer waren gebonden, trok hij met andere kleinzonen van Herakles op tegen de Peloponnesos toen de Trojaanse oorlog al dertig jaar achter hen lag. Maar hij had, net als zijn vader, het geluk niet aan zijn kant en hij kwam met zijn gehele leger om. Twintig jaar later deed zijn zoon Aristomachos, de kleinzoon van Hyllos en de achterkleinzoon van Herakles, een tweede poging. Dat gebeurde toen Tisamenos, een zoon van Orestes, over de Peloponnesos heerste. Ook Aristomachos werd door de dubbelzinnigheid van een orakelspreuk op een dwaalspoor gebracht. 'De goden,' heette het, 'verlenen u de zege door het pad van de smalle pas.' Hij drong het schiereiland binnen, werd teruggeslagen en sneuvelde, net als zijn vader en zijn grootvader.

Weer gingen er dertig jaar voorbij en Troje lag al tachtig jaar in de as. Toen ondernamen de zonen van Aristomachos, de drie kleinzonen van Kleodaios, Temenos, Kresphontes en Aristodemos, de laatste tocht. Ondanks de dubbelzinnigheid van de orakelspreuken hadden ze hun geloof aan de goden niet verloren. Ze trokken naar Delphi en raadpleegden de priesteres. De spreuken luidden woord voor woord precies zoals ze aan hun voorvaderen waren overgebracht. Toen klaagde de oudste van de broers, Temenos: 'Mijn vader, grootvader en overgrootvader hebben die uitspraken gevolgd en dat heeft hen naar de ondergang gevoerd!' Toen erbarmde zich de god en maakte hem door zijn priesteres de ware zin van de spreuken duidelijk. 'Uw vaders dragen zelf de schuld van hun ondergang, daar zij de spreuken niet juist wisten uit te leggen! Ze slaan namelijk niet op de derde vrucht van de aarde die afgewacht moet worden, maar op de derde vrucht van het geslacht. De eerste was Kleodaios, de tweede Aristomachos en de derde vrucht, die de zege voorspeld wordt, bent u. Met de smalle pas, die naar de zege voert, is niet de Isthmos bedoeld, maar de rechts daarvan liggende zee. Nu kent u de zin van die orakelspreuken. Wat u doen wilt, dat doet u met de hulp van de goden!'

Ineens was Temenos alles duidelijk. Hij bracht met zijn broers ijlings een leger op de been en liet in Lokri schepen bouwen. Die plaats heette sindsdien Naupaktos, wat scheepswerf betekent. Maar ook deze veldtocht zou voor de nakomelingen van Herakles niet gemakkelijk worden en veel tranen en leed kosten. Toen het leger op weg ging werd de jongste van de broers, Aristodemos, door een bliksemstraal getroffen. Toen ze hun broer begraven en beweend hadden en weer wilden opbreken, verscheen er een ziener die een door de goden ingegeven orakelspreuk liet horen. Ze hielden hem echter voor een tovenaarspion die de Peloponnesiërs hadden uitgestuurd om hun leger in het verderf te storten. Hippotes wierp een speer naar de ziener en doodde hem. Daarover raakten de goden vertoerd op de Herakliden. De vloot kwam in een storm terecht en ging verloren. De landtroepen kregen te kampen met hongersnood en zo smolt het leger geleidelijk weg.

Temenos raadpleegde het orakel ook over dit ongeluk. 'Ter wille van de ziener, die u hebt gedood,' openbaarde hem de god, 'is onheil over u gekomen. De moordeenaar moet u voor tien jaar uit het land verbannen en het bevel over het leger overdragen aan de drieogige.' Het eerste deel van de orakelspreuk was snel uitgevoerd. Hippotes werd uit het leger gestoten en moest in ballingschap gaan. Maar het tweede deel bracht de Herakliden tot wanhoop. Want waar vonden ze een mens met drie ogen? Vertrouwend op de goden bleven ze er onvermoeid naar zoeken. Toen stuitten ze op Oxylos, een zoon van Haimon, uit een Aitolisch koningsgeslacht. Oxylos had in de tijd dat de Herakliden in de Peloponnesos waren binnengedrongen een moord begaan en moest uit zijn vaderland Aitolia naar het landje Elis in de Peloponnesos uitwijken. Na een jaar was hij op weg gegaan om naar zijn vaderland terug te keren en ontmoette op zijn muilnier de Herakliden. Hij was eenogig want het andere had hij in zijn jeugd met een pijl uitgeschoten. Het muilnier moest hem helpen met zien en samen hadden ze drie ogen. Zo zagen de Herakliden ook deze merkwaardige orakelspreuk vervuld. Ze kozen Oxylos tot legeraanvoerder en ze gingen met nieuw aangeworven troepen en nieuwe schepen de vijand te lijf en doodden de aanvoerder.

DE HERAKLIDEN VERDELEN DE PELOPONNESOS

Nadat de Grieken de gehele Peloponnesos hadden veroverd, richtten ze voor hun stamvader Zeus drie altaren op en begonnen de steden door loting te verdelen. Het eerste lot was Argos, het tweede Lazedaimon en het derde Messene. Er werd besloten dat ieder een lot met zijn naam in een urn vol water zou werpen. Toen gooiden Temenos en de zonen van Aristodemos, de tweelingen Eurystheus en Prokles, elk een met hun naam getekende steen in de urn. De sluwe Kresphontes echter, die het liefst Messene wilde hebben, gooide er een aardkluit in. Die loste in het water op. Nu werd eerst Argos verloot en de steen van Temenos kwam te voorschijn; vervolgens Lazedaimon en daar kwam de steen van de zonen van Aristodemos naar boven. Het was overbodig om naar de derde steen te zoeken en zo kreeg Kresphontes Messene. Toen ze daarna met hun begeleiders de goden op hun altaren offerden, verscheen hun een wonderlijk teken, want ieder vond op zijn altaar een ander dier. Degenen die Argos hadden gekregen vonden een pad; hen die Lazedaimon ten deel was gevallen, een draak en degenen die Messene hadden gekregen, een vos. Peinzend over die tekens raadpleegden ze de inheemse waarzeggers. Die kwamen tot de volgende slotsom: 'Degene die de pad had gekregen kon het beste thuis blijven, want het dier had geen bescherming voor onderweg; degenen die een draak op het altaar aantroffen, zouden geweldige aanvallen worden en konden zich over de landgrenzen wagen; degenen echter voor wie een vos op het altaar was gelegd, moesten het niet van eenvoud noch van geweld hebben; hun verdediging zou de list zijn.' Deze dieren werden de wapens die in het vervolg de schilden sierden van de Argivers, de Spartanen en de Messeniërs. Ze gaven hun eenogige aanvoerder Oxylos het koninkrijk Elis als beloning voor zijn veldheerschap. Van het gehele gebied van de Peloponnesos viel alleen het bergachtige herdersland Arkadia niet in handen van de Herakliden. Van de drie rijken die ze op dat schiereiland stichtten, was alleen Sparta een lang leven beschoren. In Argos had Temenos aan Deiphontes, een achterkleinzoon van Herakles, zijn dochter Hynetho, die hij van al zijn kinderen het meest beminde, ten huwelijk gegeven en hij raadpleegde hem bij alles, zodat men vermoedde dat hij hem en zijn dochter de regering wilde overdragen. Daarover waren zijn eigen zoons zeer ontstemd. Ze spanden tegen hun vader samen en brachten hem om het leven. De Argivers erkenden weliswaar de oudste zoon als hun koning, maar ze waren zo op vrijheid en gelijkheid gesteld dat ze zijn koningsmacht zo beperkten dat hem en zijn nakomelingen niets meer overbleef dan de titel van koning.

MEROPE EN AIPYTHOS

Kresphontes, de koning van Messene, trof geen beter lot dan zijn broer Temenos. Hij had de dochter van koning Kypselos van Arkadia, Merope, gehuwd die haar echtgenoot veel kinderen schonk waarvan Aipytos de jongste was. Voor zichzelf en zijn vele zoons bouwde hij een grote koningsburcht. Hij was een mild heerser en probeerde vooral het eenvoudige volk te helpen. Dat ontstemde de rijken en die

doodden hem en al zijn zonen behalve Aipytos. Hij werd gered door zijn moeder die hem ongedeerd bij haar vader Kypselos in Arkadia bracht, waar de knaap in het geheim werd opgevoed. In Messene had Polyphontes, eveneens een Heraklid, zich ondertussen van de troon meester gemaakt en de weduwe van de vermoorde koning gedwongen hem haar hand te geven. Toen bekend werd dat er nog een erfgenaam van Kresphontes in leven was stelde Polyphontes, de nieuwe heerser, een grote prijs op zijn hoofd. Maar er was niemand die de beloning kon of wilde verdienen. Het was slechts een gerucht dat rondging en niemand wist waar hij die volgelvrij verklaarde moest zoeken. Onderwijl groeide Aipytos op tot jongeling, verliet heimelijk het paleis van zijn grootvader en kwam Messene binnen zonder dat iemand het vermoedde. De jongeling was op de hoogte van de prijs die op zijn hoofd was gesteld. Maar hij trok de stoute schoenen aan en betrad als vreemdeling, zelfs niet door zijn eigen moeder herkend, het paleis van koning Polyphontes. Hij verscheen voor hem en zei in aanwezigheid van koningin Merope: 'Ik ben bereid, o heerser, de prijs te verdienen die u op het hoofd van de vorst hebt gezet die als Kresphontes' zoon uw troon bedreigt. Ik ken hem zo goed als ik mij zelf ken en zal hem u in handen spelen.' De moeder verbleekte toen ze dit hoorde. Snel liet ze een oude vertrouwde dienaar komen die ook bij de redding van de kleine Aipytos had geholpen en die nu uit vrees voor de nieuwe koning ver van het hof woonde. Ze zond hem heimelijk naar Arkadia om haar zoon te waarschuwen of om hem hierheen te roepen opdat hij zich aan het hoofd van de burgers kon stellen die Polyphontes door zijn tirannie tegen zich in het harnas had gejaagd. Toen de oude dienaar in Arkadia aankwam trof hij daar koning Kypselos en het gehele koningshuis in de grootste beroering aan, want Aipytos was verdwenen en niemand wist wat er met hem was gebeurd. De oude dienaar snelde terug naar Messene en vertelde de koningin wat hij gehoord had. Beiden dachten nu dat de vreemdeling, die voor de koning was verschenen, de arme Aipytos in Arkadia vermoord en zijn lijk naar Messene gebracht had. Ze bezonnen zich niet langer. Aangezien de vreemdeling in de koningsburcht te gast was, betrad de koningin gewapend met een bijl en begeleid door haar vertrouweling, de oude dienaar, in de nacht de kamer van de slapende vreemdeling om hem te doden. De jongeling sliep rustig en een manestraal verlichtte zijn gelaat. Merope had het moordwapen al geheven toen de dienaar met een kreet van angst de arm van de koningin vastgreep. 'Niet doen,' riep hij, 'het is uw zoon Aipytos die u wilt vermoorden!'

Merope liet de bijl vallen en wierp zich op haar zoon. Na een lange omhelzing legde hij haar uit dat hij gekomen was om de moordenaar te straffen, haar zelf van de gehate echtverbintenis te verlossen en met hulp van de burgers de troon van zijn vader in bezit te nemen. Daarna besprak hij samen met zijn moeder en de oude dienaar van het huis hoe ze te werk zouden gaan. Merope kleedde zich in rouw, verscheen voor haar echtgenoot en zei hem dat zij zoëven de treurige mare van de dood van haar laatste zoon had ontvangen. Ze was bereid voortaan in vrede met haar echtgenoot te leven en het oude leed te vergeten. De tiran liep in de val die ze voor hem hadden opgesteld. Hij was tevreden nu hij van zijn grootste zorg was bevrijd en beloofde de goden een dankoffer, daar al zijn vijanden nu van de wereld waren verdwenen. Toen nu alle burgers tegen hun wil op de markt bijeen waren – want het eenvoudige volk had van de vriendelijke koning Kresphontes gehouden en betreurde

nu ook zijn zoon Aipytos – overviel Aipytos de offerende koning en stak hem het staal in het hart. Nu snelde Merope met de dienaar naar voren en openbaarde het volk dat de vreemdeling haar zoon Aipytos was, de dood gewaande rechtmatige erfgenaam van de troon. Hij bestrafte de moordenaar van zijn vader en zijn broers, nam door zijn milde karakter zelfs de voorname Messeniërs voor zich in en verwierf zich zo'n aanzien dat zijn nakomelingen zich Aipytiden in plaats van Herakliden mochten noemen.